

**EUROPOS SĄJUNGOS
TARYBA**

**Briuselis, 2009 m. kovo 19 d. (27.05)
(OR. en)**

7864/09

**SCH-EVAL 48
FRONT 21
COMIX 252**

PRANEŠIMAS

nuo:	Šengeno išorės sienų kontrolės, grąžinimo ir readmisijos katalogo atnaujinimo darbo grupės
kam:	Šengeno <i>acquis</i> įvertinimo darbo grupei
Dalykas:	Atnaujintas ES Šengeno išorės sienų kontrolės, grąžinimo ir readmisijos katalogas

ES

Šengeno katalogas

Išorės sienų kontrolė

Grąžinimas ir readmisija

Rekomendacijos ir geriausios praktikos pavyzdžiai

TURINYS

1.	ĮVADAS.....	5
2.	PIRMOJI DALIS: IŠORĖS SIENŲ KONTROLĖ.....	8
A.	Integruotas sienų valdymas (ISV).....	8
1.	<i>Integruoto sienų valdymo (ISV) sąvoka</i>	8
2.	<i>Pagrindiniai teisingo integruoto sienų valdymo taikymo elementai</i>	8
2.1	Sienų kontrolė (patikrinimai ir stebėjimas), kaip apibrėžta Šengeno sienų kodekse, įskaitant susijusią rizikos analizę ir kriminalinę žvalgybą	12
2.2	Tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimų nustatymas ir tyrimas bendradarbiaujant su visomis kompetentingomis teisėsaugos institucijomis	13
2.3	Keturių pakopų prieigos kontrolės sistema (priemonės trečiosiose šalyse, bendradarbiavimas su kaimyninėmis šalimis, sienų kontrolė, kontrolės priemonės laisvo judėjimo srityje, įskaitant grąžinimą)	13
2.4	Agentūrų bendradarbiavimas sienų valdymo srityje (sienos apsaugos pareigūnai, muitinė, policija, nacionalinio saugumo ir kitos susijusios institucijos) ir tarptautinis bendradarbiavimas	15
2.5	Valstybių narių bei institucijų ir kitų Bendrijos ir Sąjungos organų veiklos koordinavimas ir suderinamumas	16
3.	<i>Sienų valdymo plėtojimas Europos Sąjungos lygiu</i>	17
B.	Išsamios rekomendacijos ir geriausios praktikos pavyzdžiai	18
1.	<i>Strategija ir organizacinė struktūra</i>	18
2.	<i>Personalas ir mokymas</i>	21
3.	<i>Patikrinimai kertant sienas</i>	23
3.1.	Bendra informacija.....	23
3.2.	Sausumos sienos	28
3.3.	Jūrų sienos	32
3.4.	Oro uostai	34
4.	<i>Sienų stebėjimas</i>	35
4.1.	Bendra informacija.....	35
4.2.	Sausumos sienos	36
4.3.	Jūrų sienos	37
4.4.	Oro uostai	38
5.	<i>Rizikos analizė ir kriminalinė žvalgyba</i>	38
6.	<i>Tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimų nustatymas ir tyrimas bendradarbiaujant su visomis kompetentingomis teisėsaugos institucijomis</i>	39
7.	<i>Trečiosiose tranzito ir kilmės šalyse taikomos priemonės</i>	40
8.	<i>Bendradarbiavimas su kaimyninėmis trečiosiomis šalimis</i>	41
9.	<i>Kontrolės priemonės, taikomos laisvo judėjimo, įskaitant grąžinimą, srityje</i>	42
10.	<i>Agentūrų bendradarbiavimas sienų valdymo srityje (sienos apsaugos pareigūnai, muitinė, policija, nacionalinio saugumo ir kitos susijusios institucijos)</i>	42
11.	<i>Valstybių narių bendradarbiavimas</i>	43
12.	<i>Valstybių narių bei institucijų ir kitų Bendrijos bei Sąjungos organų veiklos koordinavimas ir suderinamumas</i>	43
13.	<i>Korupcijos prevencija</i>	44

3.	ANTROJI DALIS: GRĄŽINIMAS IR READMISIJA	45
A.	Įvadas. grąžinimo ir readmisijos priemonės, skirtos kovoti su nelegalia migracija	45
B.	Išsamios rekomendacijos ir geriausios praktikos pavyzdžiai	48
1.	Atitinkamų tarptautinių ir Bendrijos teisės aktų apžvalga	48
2.	Apsauga nuo išsiuntimo	50
3.	Specialių kategorijų trečiųjų šalių piliečiams taikoma tvarka.....	51
4.	Sprendimai grąžinti.....	53
5.	Trečiosios šalies piliečio sulaikymas.....	54
6.	Trečiųjų šalių piliečių apgyvendinimas sulaikymo centruose.....	55
7.	Laikinių kelionės dokumentų nustatymas ir išdavimas	57
8.	Readmisijos susitarimai	59
9.	Išsiuntimas.....	60
10.	Palankesnių sąlygų savanoriškam grįžimui sudarymas suteikiant pagalbą	61
11.	Bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis (NVO).....	62
12.	Trečiųjų šalių piliečiams teikiama teisinė pagalba / konsultacijos	62

*

* *

1. ĮVADAS

2008 m. liepos 17 d. posėdyje Šengeno *acquis* įvertinimo grupė nustatė tikslą patikslinti ir atnaujinti Šengeno rekomendacijų ir geriausios praktikos pavyzdžių katalogus, įskaitant 2002 m. vasario mėn. išleistą Šengeno išorės sienų kontrolės, grąžinimo ir readmisijos katalogą. Nuo pirmojo katalogo leidimo įsigaliojo keletas teisės aktų ir kitų dokumentų, susijusių su sienų valdymu. Be to, pokyčiai Europos sienų valdymo srityje buvo ganėtinai spartūs.

2002 m. katalogas buvo patikslintas, visų pirma atsižvelgiant į šiuos dokumentus:

- 2003 m. vasario 27 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 415/2003 dėl vizų išdavimo pasienyje, įskaitant tokių vizų išdavimą tranzitu vykstantiems jūrininkams¹;
- 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos Direktyvą 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje;
- 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyvą 2004/82/EB dėl vežėjų įpareigojimo perduoti keleivių duomenis;
- 2004 m. spalio 26 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2007/2004, įsteigiantį Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūrą;
- 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 562/2006, nustatantį taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas);
- 2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1931/2006, nustatantį vietinio eismo per valstybių narių išorines sausumos sienas taisykles ir iš dalies keičiantį Šengeno konvencijos nuostatas;
- 2006 m. lapkričio 6 d. Komisijos rekomendaciją, nustatančią bendrąjį „Praktinį sienų apsaugos vadovą (Šengeno vadovas)“, skirtą naudoti valstybių narių kompetentingoms valdžios institucijoms atliekant asmenų pasienio kontrolę (C (2006) 5186 galutinis) ir jos pakeitimą (C (2008) 2976 galutinis);
- 2006 m. gruodžio 4–5 d. Tarybos išvadas dėl integruoto sienų valdymo (2768-as Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos posėdis, įvykęs Briuselyje);
- 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 863/2007, nustatantį Skubios pasienio pagalbos būrių sudarymo mechanizmą ir iš dalies keičiantį Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2007/2004, kiek tai susiję su šiuo mechanizmu, bei reglamentuojantį pakviestųjų pareigūnų užduotis ir įgaliojimus;
- 2008 m. vasario 13 d. Komisijos komunikatus sienų valdymo srityje;
- 2008 m. birželio 5–6 d. Tarybos išvadas dėl Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo (2873-as Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos posėdis, įvykęs Liuksemburge);

¹ Šis reglamentas nustos galioti, kai bus pradėtas taikyti Reglamentas, nustatantis Bendrijos vizų kodeksą, kurį jau nagrinėja Vizų darbo grupė.

- 2008 m. liepos 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 767/2008 dėl Vizų informacinės sistemos (VIS) ir apsisiekimo duomenimis apie trumpalaikes vizas tarp valstybių narių (VIS reglamentas);
- 2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyvą 2003/110/EB dėl pagalbos tranzito, susijusio su išsiuntimu oro transportu, atvejais;
- 2004 m. vasario 23 d. Tarybos sprendimą, nustatantis finansinių skirtumų, atsirandančių dėl Direktyvos 2001/40/EB dėl abipusio sprendimų dėl trečiųjų šalių piliečių išsiuntimo pripažinimo taikymo, kompensavimo kriterijus ir praktines priemones;
- 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendimą 2004/573/EB dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo;
- 20 gairių dėl priverstinio grąžinimo, kurias 2005 m. gegužės 4 d. priėmė Europos Tarybos Ministrų komitetas;
- Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (patvirtintą, bet nepaskelbtą) dėl neteisėtai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo bendrų standartų ir bendros tvarkos valstybėse narėse.

Šio katalogo tikslas – pateikti rekomendacijas ir pavyzdžiais akcentuoti geriausių pirmiau nurodytų reglamentų ir kitų dokumentų įgyvendinimo praktiką, siekiant padėti Šengeno valstybėms narėms ir prie Šengeno erdvės prisijungiančioms valstybėms tinkamai taikyti Šengeno *acquis*.

Kataloge taip pat atsižvelgiama į Šengeno *acquis* įvertinimo komiteto ataskaitose, parengtose įvertinus valstybių narių pasirengimą laikytis Šengeno *acquis*, apibrėžtus geriausios praktikos pavyzdžius.

Katalogą sudaro dvi pagrindinės dalys – viena, skirta išorės sienų kontrolei, o kita – grąžinimui ir readmisijai. Bendrojoje dalyje apibūdinamos pagrindinės sąvokos, kuriomis grindžiama politika, ir Europos Sąlygos lygiu vykstantys pokyčiai. Toliau pateikiamos rekomendacijos ir geriausios praktikos pavyzdžiai; rekomendacijos išdėstytos kairėje lentelės pusėje, o geriausios praktikos pavyzdžiai – dešinėje.

Tuo tikslu kataloge pateikiamos šios sąvokų apibrėžtys:

- rekomendacijos: neišsamus priemonių rinkinys, kuris turėtų padėti nustatyti pagrindą tinkamam Šengeno *acquis* vykdymui ir jo stebėsenai;
- geriausios praktikos pavyzdžiai: neišsamus darbo metodų ir pavyzdinių priemonių rinkinys, kuris turėtų būti laikomas optimaliu Šengeno *acquis* taikymu, susitariant, kad kiekvienai konkrečiai bendradarbiavimo Šengeno *acquis* srityje daliai gali būti taikomas daugiau nei vienas geriausios praktikos pavyzdys.

2006 m. gruodžio 4–5 d. Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos posėdyje buvo apibrėžta integruoto sienų valdymo (ISV) taikymo sritis. ISV sąvoka yra pagrindinis valstybių narių sienų valdymo kertinis akmuo. Atsižvelgiant į tai, katalogo 1 dalyje pateiktos rekomendacijos ir geriausios praktikos pavyzdžiai padalinti į punktus ir papunkčius, kurie atspindi ISV tekstą.

Vienas iš pagrindinių bendrosios politikos tikslų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje yra trečiųjų šalių piliečių nelegalios imigracijos problemos sprendimas. Vienas iš pagrindinių kovos su šiuo reiškiniu būdų yra veiksmingos grąžinimo politikos, įskaitant readmisijos susitarimus, parengimas. Antroje šio katalogo dalyje daugiausia dėmesio skiriama pagrindiniams praktiniams grąžinimo aspektams. Joje kalbama apie procedūrinius klausimus, technines priemones ir trečiųjų šalių piliečiams iki jų grąžinimo užtikrinamų teisių mastą. Čia taip pat pabrėžiamas ne tik atitinkamų vyriausybinių institucijų, bet ir kitų subjektų vaidmuo kuriant veiksmingą grąžinimo sistemą, kurią taikant gerbiama žmogaus teisės. Atsižvelgiant į didėjančią grąžinimo politikos svarbą, būtina apibrėžti bendras taisykles, kuriomis turi vadovautis Šengeno valstybės.

Čia naudojamos atitinkamuose reglamentuose pateiktos sąvokų apibrėžtys.

Rekomendacijos sunumeruotos siekiant, kad katalogą būtų patogiau naudoti.

Katalogas bus naudojamas kaip orientacinė priemonė ateityje atliekant įvertinimus šalyse kandidatėse ir stebint, ar Šengeno valstybės tinkamai taiko Šengeno *acquis*.

Prireikus katalogas turėtų būti atnaujinamas.

2. PIRMOJI DALIS: IŠORĖS SIENŲ KONTROLĖ

A. INTEGRUOTAS SIENŲ VALDYMAS (ISV)

1. Integruoto sienų valdymo (ISV) sąvoka

Bendras Europos sienų valdymo modelis yra svarbi priemonė valstybių narių vidaus saugumui užtikrinti ir, visų pirma, užkirsti kelią nelegaliai imigracijai bei susijusiems nusikaltimams, taip pat kitiems tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimams bei išaiškinti jų atvejus.

2006 m. gruodžio 4–5 d. Briuselyje įvykusiame 2768-ame Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos posėdyje Taryba padarė šias išvadas:

Integruoto sienų valdymo (ISV) koncepciją sudaro šie aspektai:

- sienų kontrolė (patikrinimai ir stebėjimas), kaip apibrėžta Šengeno sienų kodekse, įskaitant susijusią rizikos analizę ir kriminalinę žvalgybą;
- tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimų nustatymas ir tyrimas bendradarbiaujant su visomis kompetentingomis teisėsaugos institucijomis;
- keturių pakopų prieigos kontrolės sistema (priemonės trečiosiose šalyse, bendradarbiavimas su kaimyninėmis šalimis, sienų kontrolė, kontrolės priemonės laisvo judėjimo srityje, įskaitant grąžinimą);
- agentūrų bendradarbiavimas sienų valdymo srityje (sienos apsaugos pareigūnai, muitinė, policija, nacionalinio saugumo ir kitos susijusios institucijos) ir tarptautinis bendradarbiavimas;
- valstybių narių bei institucijų ir kitų Bendrijos bei Sąjungos organų veiklos koordinavimas ir suderinamumas.

Šių aspektų suderinamumas ir tai, kaip jie yra taikomi Šengeno valstybėse, yra labai svarbūs veiksniai sėkmingam integruotam sienų valdymui.

2. Pagrindiniai teisingo integruoto sienų valdymo taikymo elementai

Sienų kontrole yra suinteresuota ne tik Šengeno valstybė narė, prie kurios išorės sienų ji vykdoma, bet ir visos valstybės narės, kurios panaikino arba panaikins sienų kontrolę prie savo vidaus sienų. Todėl įgyvendinant sienų valdymą, reikėtų atsižvelgti į tai, kad valstybės narės kontroliuoja ne tik savo išorės sienas, bet tuo pat metu ir kitų Šengeno valstybių narių sienas (solidarumo principas). Turėtų būti nuolat palaikoma veiksminga sienų kontrolė, o kontrolė turėtų apimti visus nelegalius reiškinius, įskaitant tuos, kurie nedaro poveikio vietos saugumui.

Šiuo požiūriu kiekviena atsakinga valstybė narė turėtų skirti sienų kontrolei pakankamai dėmesio. Siekiant išvengti nuolatinio išteklių trūkumo tose srityse, kuriose su vietos saugumu susiję poreikiai prieštarauja bendriems Šengeno erdvės poreikiams, sienų kontrolė, įskaitant rizikos analizę bei nusikaltimų tyrimą, turėtų toliau būti pagrindinė atsakingų operatyvinių padalinių funkcija.

Sienų valdymas yra užduotis, kuriai reikalingas aukšto lygio profesionalumas. Kiekvienoje valstybėje narėje turėtų būti už ISV koncepcijos įgyvendinimą atsakinga viena valstybinės valdžios institucija (ne karinė), visų pirma ir būtinai sienų kontrolės srityje, kuri užkirstų kelią nelegaliai imigracijai prie išorės sienų ir kovotų su nelegalia imigracija valstybės narės teritorijoje. Turėtų būti nustatytas centralizuotas vadovavimas, kontrolė, priežiūra ir nurodymai, visų pirma sienų kontrolės, rizikos analizės ir nusikaltimų tyrimų srityje bei vykdant agentūrų tarpusavio ir tarptautinį bendradarbiavimą nelegalios imigracijos prevencijos ir kovos su ja srityje.

Atsakinga institucija, paprastai sienos apsaugos tarnyba ar pasienio policija, turėtų būti centralizuota ir turėti aiškią struktūrą. Turėtų būti nustatyta tiesioginio pavaldumo tvarka centrinio, regioninio ir vietos lygiais tarp atsakingosios institucijos padalinių, užtikrinanti bendrą požiūrį į sienų kontrolę, suvienodintą planavimo sistemą ir plačios apimties bei spartų duomenų srautą visuose struktūros lygiuose.

Pagrindinis sienų valdymo teisinis pagrindas grindžiamas pirmiau nurodytais Bendrijos teisės aktais. Nepaisant to, tebėra reikalingi papildomi teisės aktai nacionaliniu lygiu, *inter alia*, sienos apsaugos įstatymas, užsieniečių ir imigracijos įstatymas ir duomenų apsaugos įstatymas, siekiant visapusiškai įgyvendinti ISV koncepciją. Taip pat reikalingas teisinis pagrindas, kuris sudarytų sąlygas sklandžiam ir veiksmingam agentūrų tarpusavio ir tarptautiniam bendradarbiavimui ir bei keitimuisi informacija. Su kaimyninėmis trečiosiomis šalimis ir kilmės šalimis turėtų būti sudaryti tokie susitarimai, kaip sienos sutartys, susitarimai dėl vietinio eismo per sieną ir readmisijos readmisijos susitarimai. Be to, už neteisėtą sienos kirtimą turėtų būti baudžiama pagal įstatymą, o nelegalių imigrantų vežėjams turi būti skiriamos baudos bei nustatoma prievolė suorganizuoti nelegalių imigrantų grąžinimą.

Nacionalinėje sienų valdymo strategijoje turėtų būti aiškiai parengtos užduotys, pavyzdžiui, įvertinimai, siekiant numatyti atitinkamų padalinių vystymo ir planavimo nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygiais gaires. Strategija turėtų apimti darbo sąlygų, rizikos ir grėsmės įvertinimus, būtinų išteklių analizes ir veiksmų bei vystymosi planus.

Paprastai sienos apsaugos funkcijas turėtų vykdyti specialiai apmokyti profesionalai. Mažiau patirties turintys asmenys galėtų vykdyti tik pagalbines pareigas, laikinai padėdami profesionalams. Negali būti jokių išimčių dėl pareigų, jei jas vykdant naudojami asmens duomenys, ieškoma informacijos konfidencialiuose registruose arba sprendimuose, kuriais pažeidžiama asmens fizinė neliečiamybė ar laisvė.

Atlikti rizikos analizę ir vykdyti sienų valdymą turėtų padėti sistemingai renkama žvalgybos informacija. Turėtų būti numatyta galimybė pasitelkiant sienų valdymo sistemas rinkti žvalgybos informaciją, ją analizuoti ir galiausiai panaudoti rezultatus praktiniame darbe. Sienų kontrolei skirtas išsamus rizikos analizės modelis tarpusavyje susieja žvalgybos informaciją, rizikos analizę ir sienų valdymą visuose lygiuose. Vykdamt strateginę žvalgybą, visa informacija sisteminama ir parengiamas strateginis padėties vaizdas, kurį sudaro dominantys reiškiniai ir esminiai veiksniai. Tai atliekant, surenkama statistika ir parengiamas tendencijų bei kokybinis apibūdinimas. Atliekant strateginę rizikos analizę, analizuojama strateginiu požiūriu svarbiausia informacija. Nurodomi galimi pokyčiai ir pasiūlomos politikos kryptys. Analitikai turi būti išsamiai informuoti apie pagrindines koncepcijas, interesus, grėsmes ir riziką. Atliekant strateginį valdymą, organizacija valdoma pasitelkiant pagrindinius strateginius tikslus (trumpalaikis valdymas) ir transformavimą (ilgalaikis valdymas).

Operatyvinė žvalgyba apjungia operatyvinę praktinę informaciją ir strateginę informaciją (įvestį ir išvestį abiem kryptimis) į operatyviniu požiūriu aktualų kontekstą. Operatyvinės rizikos analizės užduotis – parengti operatyvinių sąlygų, veiklos objektų ir savo veiklos rezultatų kokybinę ir kiekybinę analizes. Tikslas – gauti aktualią informaciją apie susidariusią padėtį. Ši informacija turėtų būti naudojama siekiant sudaryti palankesnes sąlygas optimaliam išteklių nukreipimui. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas spragoms, t. y. kai sistema sutrinka. Operatyvinis valdymas yra išteklių ir reikalavimų valdymas atsižvelgiant į esamas užduotis, biudžeto programas, turtą ir jurisdikciją. Ši funkcija yra susijusi su organizaciniais padaliniais, kurių atsakomybės ribos yra apibrėžtos, pavyzdžiui, regioninė jurisdikcija. Atliekant operatyvinės rizikos analizę, taip pat nustatomi rizikos rodikliai ir aprašai taktiniam lygiui.

Taktinė (praktinio lygio) žvalgyba operatyvinius praktinę informaciją renkančius darbuotojus jų kasdieniame darbe susieja su informacine sistema. Tai yra dviejų kryptų duomenų srautas (įvestys ir išvestys). Praktiniu lygiu tai yra asmenų, transporto priemonių, laivų ar orlaivių, kurie turi būti tikrinami, įvertinimas. Šis įvertinimas atliekamas atsižvelgiant į taktinę padėtį realiu laiku. Todėl metodai gali būti vadinami taktine rizikos analize.

Siekiant nustatyti tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimus, daugiau dėmesio turėtų būti skiriama įtartinų asmenų ir objektų tikrinimo procedūrai. Darbuotojai turėtų būti informuoti apie rizikos rodiklius, rizikos aprašus ir tipinių tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimų *modus operandi*. Darbuotojams taip pat turėtų būti pranešta apie įvardintus konkrečius stebėjimo ir tikrinimo objektus.

Atliekant konkrečiam atvejui pritaikytą rizikos analizę, susiejami tam tikri reiškiniai ar atvejai. Konkrečiam atvejui pritaikyta analizė yra neatidėliotinas reagavimas į konkrečius pasienyje nustatytus atvejus. Pagrindinis tikslas – informuoti kitas struktūras apie rizikos rodiklius.

Informuotumas apie padėtį rodo, kokie yra valdžios institucijų gebėjimai aptikti judėjimą per sieną ir rasti pagrįstų priežasčių imtis kontrolės priemonių. Praktikoje informuotumas apie padėtį apibūdina, kaip valdžios institucijos apibrėžia laiką ir erdvę trims funkcijoms aptikti: nustatyti judėjimą, kuris gali būti mėginimas nelegaliai kirsti sieną, nustatyti aptiktų subjektų tapatybę ir deramu laiku išanalizuoti ankstesnio tapatybės nustatymo metu surinktą informaciją.

Siekiant, kad būtų galima valdyti sienų kontrolės veiklą ir veiksmingai įgyvendinti ISV, nuolatinis dėmesys turėtų būti skiriamas padėties įvertinimui. Todėl sienų valdymo sistemos veikimas turėtų būti pritaikytas atsižvelgiant į prie visų sienų esančias sąlygas. Aktualūs ir patikimi duomenys, kuriais būtų galima dalintis su kitomis Šengeno valstybėmis, turėtų būti nuolatinio įvertinimo dalis. Siekiant, kad informuotumas apie padėtį būtų deramo lygio bei nustatyti ir išlaikyti visapusišką ir patikimą padėties vaizdą, rizikos analizės veiksmai turėtų būti centralizuoti ir aiškiai struktūrizuoti visuose organizacinės sistemos, kuri yra atsakinga už sienų valdymą, lygiuose.

Gebėjimas reaguoti prie sienų (oro, jūros ir sausumos) apibūdina, kiek laiko reikia reaguoti į mėginimą atlikti nelegalius veiksmus prie sienos ir laiką bei priemones deramai reaguoti į neįprastas aplinkybes. Sienų valdymo gebėjimai reaguoti turėtų būti tokie, kad prireikus būtų atitinkamai pritaikytas išteklių paskirstymas. Lėšos, darbuotojai ir įranga turi būti parengti reaguoti į pokyčius prie sienų ir sienos perėjimo punktuose. Be to, turėtų būti parengti planai, skirti spręsti staigaus didelio masto nelegalios imigracijos protrūkio problemą.

Visi vadovaujantys pareigūnai ir vadovai veiksmų vietoje bei asmenys, vertinantys sienų valdymą, turėtų turėti galimybę įvertinti informuotumo apie padėtį lygį bei reagavimo gebėjimus.

2.1 Sienų kontrolė (patikrinimai ir stebėjimas), kaip apibrėžta Šengeno sienų kodekse, įskaitant susijusią rizikos analizę ir kriminalinę žvalgybą

Bendros sienų strategijos pagrindinė sritis yra veikiantis sienų valdymas, kurį sudaro patikrinimai kertant sieną ir sienų stebėjimas, grindžiamas rizikos analize. Sienų kontrolė yra vienas iš pagrindinių elementų kovojant su nelegalia imigracija ir prekyba žmonėmis bei užkertant kelią grėsmei valstybių narių vidaus saugumui, viešajai tvarkai, visuomenės sveikatai ir tarptautiniams santykiams. Tai yra daugialypės teisėsaugos veikla ir bendras valstybių narių interesas.

Sienų kontrolė įgyvendinama pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 562/2006, nustatantį taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas). Vykdydami savo pareigas, sienos apsaugos pareigūnai turėtų vadovautis Komisijos „Praktiniame sienų apsaugos vadove (Šengeno vadove)“ pateiktomis rekomendacijomis ir nurodymais.

Svarbiausieji sienų valdymo elementai yra sistemingas visų išorės sienas kertančių asmenų tikrinimas ir veiksmingas sienų tarp sienos perėjimo punktų stebėjimas. Šiuo požiūriu turėtų būti imamasi visų reikiamų priemonių siekiant užtikrinti vidaus saugumą ir užkirsti kelią nelegaliai imigracijai.

Sienų kontrolės išteklių turėtų būti pritaikytos atsižvelgiant į keleivių skaičių ir jų srauto profilį, grėsmių įvertinimą ir rizikos analizę. Infrastruktūros požiūriu turi būti parengti tinkami įrenginiai patikrinimams kertant sieną atlikti ir sienų stebėjimui vykdyti. Reikalingi tinkami žmogiškieji ištekliai. Tikslūs sienų kontrolei taikomi reikalavimai priklauso nuo keleto veiksnių, visų pirma nuo: nelegalios imigracijos daromo spaudimo, geografinės padėties, keleivių profilio ir eismo per sieną masto. Turėtų būti laikomasi specialių reikalavimų, taikomų trijų skirtingų rūšių sienoms (oro, jūros, sausumos), įskaitant vietinį eismą per sieną.

Valstybė narė turėtų turėti galimybių ir planų laikinai sustiprinti sienų kontrolę. Visų lygių pareigūnai turėtų būti aiškiai informuoti apie galimas grėsmes ir planus padidinti kontrolės lygį. Sienų kontrolės sustiprinimo lygiai turėtų atitikti grėsmę ir reikiamas priemones.

Sienų stebėjimą vykdo stacionarūs ir mobilieji daliniai, atliekantys stebėseną ir patruliuojantys vietose, kurios žinomos kaip pažeidžiamos, naudodami technines bei elektronines priemones. Sienų stebėjimo veiksmai turėtų būti grindžiami atitinkamų rizikos analizių sistema. Įranga ir priemonės turėtų atitikti padėtį pasienyje.

Šias užduotis atliekantys pareigūnai turi būti specialiai apmokyti profesionalai. Be to, reikalinga aiški apmokymo (pagrindinio ir aukštesnio lygio) koncepcija, apimanti operatyvinius gebėjimus, teisės aktų išmanymą, kalbas ir t. t.

2.2 Tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimų nustatymas ir tyrimas bendradarbiaujant su visomis kompetentingomis teisėsaugos institucijomis

Vykdydami pareigas sienos apsaugos pareigūnai susiduria su pasienio nusikaltimais, *inter alia*, prekyba žmonėmis, neteisėtu žmonių, prekių, narkotikų ir ginklų įvežimu, kelionės dokumentų klastojimu ir padirbimu, turto bei transporto priemonių vagystėmis ir t. t. Siekiant didinti valstybių narių vidaus saugumą ir stiprinti gebėjimus nustatyti nelegalius veiksmus, sienų valdymo institucija turėtų dalyvauti tiriant pirmiau nurodytų rūšių nusikaltimus. Dalyvavimas tokiuose tyrimuose pagerins sienos apsaugos pareigūnų žinias apie *modus operandi*, nelegalios imigracijos maršrutus bei padės parengti rizikos rodiklius ir aprašus.

Sienų valdymo institucijos uždaviniai visų pirma turėtų būti nelegalaus sienų kirtimo, klastotų kelionės dokumentų ir prekybos žmonėmis bei neteisėto jų įvežimo atvejų tyrimai. Agentūros turėtų ypač glaudžiai tarpusavyje bendradarbiauti tiriant tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimus. Bendradarbiavimo būdai šioje srityje yra, pavyzdžiui, dalinimasis žvalgybos informacija, bendrų tyrimo grupių bei bendrų duomenų bazių kūrimas ir paprastas keitimasis informacija.

2.3 Keturių pakopų prieigos kontrolės sistema (priemonės trečiosiose šalyse, bendradarbiavimas su kaimyninėmis šalimis, sienų kontrolė, kontrolės priemonės laisvo judėjimo srityje, įskaitant grąžinimą)

Keturių pakopų prieigos kontrolės modelis yra integruoto sienų valdymo branduolys. Kitaip tariant, taikant šį modelį skirtingose pakopose turi būti įgyvendintas papildomų priemonių rinkinys.

Pirmos pakopos priemonės taikomos trečiosiose šalyse, ypač kilmės ir tranzito šalyse. Šios priemonės apima ryšių palaikymo pareigūnų ir dokumentų srities ekspertų patarimus ir vykdomą mokymą vizų išdavimo klausimais, skirtus konsulinių skyrių konsuliniais pareigūnams ir trečiųjų kilmės arba tranzito šalių, kurios yra nelegalios imigracijos rizikos šaltinis, transporto bendrovių darbuotojams.

Antra pakopa apima bendradarbiavimą su kaimyninėmis šalimis. Susitarimai su kaimyninėmis šalimis dėl bendradarbiavimo sienų valdymo srityje yra veiksminga priemonė sienų saugumui stiprinti. Bendradarbiavimas turėtų būti vykdomas nustatant tinkamus darbo mechanizmus, pavyzdžiui, keitimąsi informacija, tinkamus ryšių kanalus, centrinius, regioninius ir vietos kontaktinius punktus, ypatingos skubos procedūras, objektyvius veiksmus incidentų atveju siekiant išvengti politinių ginčų ir t. t. Jūrų rajonuose prie išorės sienų taip pat turėtų būti įsteigtos regioninio bendradarbiavimo struktūros. Šios iniciatyvos turėtų suartinti visas regiono šalis.

Modelio trečiai pakopai priklausanti sienų kontrolė užtikrina sistemingus visų į Šengeno teritoriją atvykstančių arba iš jos išvykstančių asmenų sistemingus patikrinimus kertant sieną. Ji taip pat užtikrina deramą nelegalių sienos perėjimo atvejų teritorijose, esančiose tarp sienos perėjimo punktų, arba jūroje naudojant klastotus dokumentus ar slepiančius transporto priemonėje, atskleidimo lygį. Sienų kontrolė yra nacionalinės nusikaltimų prevencijos dalis, nes ją vykdant nustatomi ir išaiškinami neteisėto žmonių įvežimo, turto vagystės atvejai ir kiti tarpvalstybinio pobūdžio bei pasienio nusikaltimai, ir prisidedama prie rimtų nusikaltimų nustatymo.

Ketvirtą pakopą sudaro kontrolės priemonės, taikomos laisvo judėjimo, įskaitant grąžinimą, srityje. Šiomis priemonėmis užkertamas kelias nelegaliai imigracijai ir tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimams Šengeno valstybių teritorijoje pasitelkiant sustiprintas paieškos, patikrinimo ir stebėjimo priemones remiantis nacionaliniu lygiu pateikta informacija ir laikantis nacionalinės teisės aktų. Šengeno teritorijoje aptiktų nelegalių imigrantų kontrolę perima valdžios institucijos. Jie turėtų būti užregistruoti ir, jei nėra pagrindo, suteikiančio teisę gyventi, ir nėra kliūčių, grindžiamų pagrįstomis humanitarinėmis priežastinėmis ar tarptautine teise, jie turėtų būti išsiųsti į jų kilmės šalį. Valstybės narės kartu su kitomis atitinkamomis valdžios institucijomis turėtų apibrėžti būtiniausius standartus, taikytinus vietų, kurios turimomis žiniomis yra svarbios nelegaliai esantiems trečiųjų šalių piliečiams, eismo per sieną susisiekimui ir t. t., kontrolės priemonėms jų teritorijoje.

2.4 Agentūrų bendradarbiavimas sienų valdymo srityje (sienos apsaugos pareigūnai, muitinė, policija, nacionalinio saugumo ir kitos susijusios institucijos) ir tarptautinis bendradarbiavimas

Agentūrų bendradarbiavimas yra reikalingas visais lygiais (nacionaliniu, regioniniu ir vietos) dalyvaujant visoms valdžios institucijoms, kompetentingoms nelegalios imigracijos ir tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimų prevencijos bei kovos su jais srityse. Neturėtų kilti klausimų, kuri valdžios institucija yra kompetentinga konkrečioje situacijoje.

Agentūrų bendradarbiavimo politika turėtų būti apibrėžta agentūrų, dalyvaujančių vykdant sienų valdymą ir tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimų prevenciją, vadovų susitikimuose. Agentūrų bendradarbiavimo planavimas galėtų būti atliekamas visais lygiais (nacionaliniu, regioniniu ir vietos). Bendradarbiavimą reikėtų planuoti remiantis bendru padėties supratimu (bendra rizikos ir grėsmių analize). Ypač svarbus yra kompetentingų valdžios institucijų keitimasis informacija ir žvalgybos informacija, įskaitant valdžios institucijų galimų tarpusavio ginčų dėl kompetencijos sprendimo mechanizmą. Be to, bendradarbiavimas turėtų apimti su veikla susijusius klausimus, pavyzdžiui tinkamos ryšio įrangos naudojimas, bendrų operacijų organizavimas ir dalyvavimas bendrame mokyme bei pratybose.

Valstybių narių bendradarbiavime turėtų dalyvauti bent jau visos kaimyninės valstybės narės. Valstybių narių bendradarbiavimas FRONTEX veikloje taip pat yra labai svarbus. Kiekvienos atskiros valstybės narės dalyvavimo FRONTEX koordinuojamame bendradarbiavime tikslas yra remti kitas valstybes nares, susiduriančias su nelegalios imigracijos spaudimu, parengti geriausios sienų valdymo praktikos pavyzdžius bei proceso metu didinti savo darbuotojų profesionalumą.

Valstybės narės, patiriančios didėjančios imigracijos spaudimą, gali paprašyti FRONTEX pradėti bendrą operaciją arba dislokuoti RABIT (skubios pasienio pagalbos būrius) vietovėse, kuriose šis spaudimas yra didžiausias. Turėtų būti sukurti pajėgumai priimti šiuos būrius ir siųsti pakviestuosius pareigūnus prisijungti prie būrių užsienyje. Prireikus turėtų būti priimti reikalingi nacionalinės teisės aktai, kuriuose būtų numatytos šios procedūros.

FRONTEX iniciatyvos, vadinamos EPT (Europos patrulių tinklas), tikslas – sudaryti palankesnes sąlygas valstybių narių tarpusavio bendradarbiavimui. Praktikoje tai reiškia, kad kaimyninės valstybės narės bendradarbiauja jūrų stebėjimo srityje, kartu planuodamos jūrų zonos patruliavimą. Tai taip pat yra koncepcija, kuri galėtų suteikti pridėtinės vertės visoms valstybėms narėms, turinčioms jūrų sienų.

Tarptautinį bendradarbiavimą integruoto sienų valdymo srityje galima dalinti į daugiašalį, dvišalį, regioninį ir vietos bendradarbiavimą. Bendradarbiavime su trečiosiomis šalimis turėtų dalyvauti visos kaimyninės šalys ir pagrindinės nelegalios imigracijos į atitinkamas valstybes nares kilmės bei tranzito šalys. Bendradarbiavimo su gretimomis valstybėmis klausimu, manoma, kad yra būtina tranzito valstybėms aktyviai teikti pagalbą užtikrinant, kad jų sienos būtų visiškai saugios ir imantis priemonių, kurios nebūtų sutelktos į sienas, pavyzdžiui, nuosekli išsiuntimo praktika.

2.5 Valstybių narių bei institucijų ir kitų Bendrijos bei Sąjungos organų veiklos koordinavimas ir suderinamumas.

Atitinkamos Tarybos darbo grupės, *inter alia*, Sienų darbo grupė, Šengeno *acquis* įvertinimo darbo grupė, Informacijos, diskusijų ir keitimosi duomenimis sienų kirtimo ir migracijos klausimais centras (CIREFI), Migracijos ir išsiuntimo darbo grupė, Vizų darbo grupė bei kiti organai, pavyzdžiui, Imigracijos, sienų ir prieglobsčio strateginis komitetas (SCIFA) bei 36 straipsnio komitetas (CATS), aptaria įvykių raidą, naujas iniciatyvas ir pasiūlymų projektus, susijusius su teisės aktų dėl Europos Sąjungos integruoto sienų valdymo pakeitimais. Dėl vienodo ir bendro sienų valdymo supratimo didėja skaidrumas ir valstybių narių tarpusavio pasitikėjimas. Todėl aktyvus dalyvavimas plėtojant sienų valdymo klausimus Tarybos nuolatinių darbo grupių bei Komisijos laikinųjų darbo grupių posėdžiuose ir FRONTEX iniciatyvose suteikia valstybių narių sienų valdymui pridėtinės vertės.

Valstybės narės sienų valdymo veiksams turėtų pasitelkti bendras priemones, pavyzdžiui, Šengeno vadovą, skirtą mokymui ir patikrinimų kertant sieną vykdymui, bendros integruotos rizikos analizės modelį (CIRAM), Bendrąją pagrindinę mokymo programą ir Bendrąją viduriniojo lygio programą, skirtą mokymo planavimui.

Šengeno *acquis* įvertinimo sistema yra vienas esminių elementų užtikrinant tinkamą Šengeno *acquis* laikymąsi, deramą ISV įgyvendinimą ir nacionalinio sienų valdymo skaidrumo didinimą. Dalyvaujant įvertinimo misijose iš dalies gilinamos valstybių narių žinios apie geriausią sienų valdymo praktiką. Įvertinimo misijos metu turėtų būti išsamiai patikrinta visa Šengeno valstybės narės arba šalies kandidatės ISV sistema, įskaitant vadovavimo sienų kontrolei nacionaliniu lygiu arba koordinavimo organą, įvairias sienų rūšis ir kitus atitinkamus padalinius, be kita ko, rizikos analizės padalinius ir nacionalinius koordinavimo centrus.

3. Sienų valdymo plėtojimas Europos Sąjungos lygiu

Igyvendinant Europos Sąjungos ISV koncepciją ir plėtojant sienų valdymą valstybėse narėse ir Šengeno šalyse kandidatėse, turėtų būti numatyti ateities pokyčiai ES sienų valdymo srityje.

2008 m. vasario 13 d. Europos Komisija paskelbė tris komunikatus, kurie bendrai vadinami dokumentų sienų valdymo srityje rinkiniu: 1) FRONTEX agentūros vertinimo ir būsimos plėtros ataskaita, 2) Europos sienų stebėjimo sistema (EUROSUR) ir 3) ES išorės sienų valdymo problemos ateityje. Buvo imtasi priemonių siekiant įgyvendinti didžiąją dalį komunikatuose išdėstytų pasiūlymų. Ši pažanga, daroma ES lygiu, turėtų būti atspindėta plėtojant valstybių narių ir šalių kandidačių sienų valdymą.

B. IŠSAMIOS REKOMENDACIJOS IR GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI

REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
1. Strategija ir organizacinė struktūra	
1. Ministerijų kompetencija sienų valdymo klausimais racionaliai paskirstyta ir funkcionali.	
2. Centralizuotas išteklių paskirstymas, priežiūra ir instrukcijos sienų kontrolės srityje remiant ministerijai, atsakingai už teisingumo ir vidaus reikalus.	
3. Aiškiai ir veiksmingai derinama integruoto sienų valdymo (ISV) koncepcija; šios koncepcijos įgyvendinimas nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygiais.	Aiškiai nustatyta, kiek ISV skirtų lėšų turi gauti visų lygių susijusios institucijos.
Centralizuota ir aiškos struktūros atsakingoji valstybinės valdžios institucija, kuriai yra tiesiogiai pavaldūs Sienos apsaugos tarnybos padaliniai nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygiais, užtikrinanti bendrą požiūrį į sienų kontrolę, suvienodintą planavimo sistemą ir didelės apimties bei spartų duomenų srautą visuose struktūros lygiuose.	Viena institucija kontroliuoja visus ISV aspektus. Kompetentinga valstybinės valdžios institucija – tai specializuota Sienos apsaugos tarnyba arba pasienio policijos pajėgos (ne karinės pajėgos).
5. Sienų kontrolę vietos lygiu turėtų vykdyti tik tam tikslui įsteigti specialūs sienos apsaugos daliniai.	
6. Nacionalinės daugiametės strategijos dokumentas – veiklos sienų valdymo srityje plėtojimo pagrindas.	Visų lygių atsakingi pareigūnai vadovaujasi šia strategija. Darbuotojai yra susipažinę su strategijos turiniu. Remiantis strategija yra planuojama veikla ir teikiamos rekomendacijos.
7. Centralizuotas sienų valdymo planavimas nacionaliniu lygiu pateikiant rekomendacijas ir reikalavimų sąrašą dėl sienų valdymo regioniniu lygiu. Regioniniu lygiu – darbo planas ar programa, kuriuose pateikiamos rekomendacijos ir reikalavimų sąrašas vietos lygiui.	Nacionaliniu ir regioniniu lygiais: – koreguojamasis daugiametis planavimas; – metinė darbo programa; – metinis veiklos planas ir išteklių naudojimas (ribojamas arba pagal kategorijas); – metinis mokymo planas. Vietos lygiu: – metinė darbo programa; – metinis / mėnesinis veiklos planas ir išteklių naudojimas (ribojamas arba pagal kategorijas); – metinis mokymo planas.

8. Suderinti nacionalinės teisės aktai ir susitarimai, sudarantys sąlygas veiksmingai įgyvendinti ISV koncepciją, pavyzdžiui, – Sienos įstatymas ir (arba) Sienos apsaugos įstatymas, – Įstatymas dėl užsieniečių arba Imigracijos įstatymas, – Įstatymas dėl duomenų apsaugos, – Įstatymas / taisyklės dėl agentūrų bendradarbiavimo, – Taisyklės dėl bausmių už neteisėtą sienos kirtimą ir tarpininkavimą nelegaliems imigrantams, – Taisyklės dėl vežėjų atsakomybės; pavyzdžiui, nelegalių imigrantų vežėjams skiriant baudą ir nustatant prievolę parūpinti transportą nelegalių imigrantų grąžinimui bei nustatant atsakomybę padengti jų buvimo šalyje, kol parūpinamas transportas jų grąžinimui, išlaidas. – Sienos sutartys su kaimyninėmis šalimis. – Readmisijos susitarimai su kaimyninėmis trečiosiomis šalimis ir tranzito bei kilmės šalimis. – Susitarimai dėl vietinio eismo per sieną su kaimyninėmis trečiosiomis šalimis.	
9. Priemonių, būtinų teisingam ES teisės aktų taikymui užtikrinti, patvirtinimas.	Papildomos nacionalinės taisyklės ir teisės aktai siekiant visapusiškai taikyti Bendrijos aktus dėl pakviestųjų pareigūnų bei skubios pasienio pagalbos būrių narių priėmimo bei dislokavimo ir įrangos panaudojimo FRONTEX koordinuojamose operacijose. Nacionalinės taisyklės dėl nacionalinių ekspertų komandiravimo į FRONTEX.
10. Vykdamas sienų kontrolę reikėtų atsižvelgti į tarptautinius teisės aktus sienų valdymo srityje.	
11. Atskirų įstaigų ir agentūrų bendradarbiavimą ir veiksmų koordinavimą reikėtų reglamentuoti teisės aktais ir bendradarbiavimo susitarimais (pavyzdžiui, susitarimo memorandumais).	Bendra agentūrų bendradarbiavimo strategija kovos su tarptautiniu nusikalstamumu ir nelegalia imigracija srityje. Susitarimai, teisės aktai ar taisyklės apima visą agentūrų bendradarbiavimo visais lygiais spektrą: – keitimąsi informacija; – bendrą rizikos analizę; – keitimąsi patirtimi; – bendradarbiavimą mokymo srityje; – bendradarbiavimą žvalgybos ir tyrimų srityse; – bendrą duomenų bazių naudojimą;

	– bendras operacijas; – agentūrų bendradarbiavimo kontaktinius punktus.
12. JT konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir jos protokolo dėl kovos su prekyba žmonėmis, protokolo dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru, ir protokolo prieš prekybą šaunamaisiais ginklais, jų dalimis bei komponentais ir šaudmenimis įgyvendinimas.	Planai, skirti kovai su prekyautojais žmonėmis ir prekybos žmonėmis aukų identifikavimui bendradarbiaujant su kitomis susijusiomis institucijomis. Sienos apsaugos pareigūnų mokymas, tikslinė rizikos analizė, profiliavimas ir veiklos instrukcijos siekiant padėti identifikuoti prekybos žmonėmis aukas.
13. Dvišalių susitarimų dėl tarptautinio bendradarbiavimo sienų valdymo srityje tinkamas įgyvendinimas.	Šie susitarimai / aktai skirti visam tarptautinio bendradarbiavimo spektrui: – keitimuisi informacija; – bendrai rizikos analizei; – keitimuisi patirtimi; – procedūroms, kai reikia veikti nedelsiant; – bendrai veiklai – ir t. t.
14. Strateginis planavimas, personalo ir techninių išteklių paskirstymas remiantis nuolatine vyraujančių sąlygų ir grėsmių analize.	Žvalgybos duomenimis grindžiamas planavimas ir veikla sienų valdymo srityje.
15. Nuolat atnaujinama išsami informacija apie padėtį šalyje, apimanti visą informaciją, susijusią su valstybės sienos valdymu.	Renkama visų lygių informacija apie padėtį: – informacija apie eismą per sieną (visuose SPP ir kiekviename atskirai, asmenų pilietybę, patikrinimų prie antros kontrolės linijos skaičių ir priežastis, atsisakymo leisti atvykti atvejus, nustatytus neteisėtus veiksmus, <i>modus operandi</i>, eiles, t. t.) – padėtis prie „mėlynųjų“ ir „žaliųjų“ sienų (neteisėtų sienos kirtimo atvejų skaičių, neteisėtai sieną kertančių asmenų pilietybes, <i>modus operandi</i>, nustatytus maršrutus, t. t.) – šalyje identifikuoti nelegalūs imigrantai, išsiųsti asmenys, prieglobsčio prašytojai, t. t.) – informacija apie padėtį pasienyje (sienos valdymas kaimyninėse šalyse ir tranzito bei kilmės šalyse);
16. Kuo aktualesnė informacija apie padėtį regioniniu ir vietos lygiais siekiant didinti reagavimo pajėgumus, gerinti informuotumą apie padėtį ir didinti pajėgumus koordinuoti operatyvinę veiklą.	be to, regioniniu (arba vietos lygiu): – turimi ištekliai; patrulių, laivų, orlaivių ir techninių priemonių skaičius ir išdėstymo vieta; – pamainos vadų vardai, pavardės ir pareigos, t. t. – tikslai jūrų srityje; – kiti susiję klausimai.

17. Informuotumas apie padėtį prie šalies išorės sienų turėtų būti užtikrintas visą parą ir visomis savaitės dienomis.	Vienas bendras nacionalinis koordinavimo centras, kuris visą parą ir visomis savaitės dienomis koordinuotų visų nacionalinės valdžios institucijų, vykdančių išorės sienų kontrolės užduotis (stebėjimo, aptikimo, identifikavimo, sekimo ir sulaikymo), veiklą ir kuris turėtų galimybę keistis informacija su kitų valstybių narių centrais bei su FRONTEX.
18. Valstybė narė turėtų turėti vieną bendrą centrinių kontaktinį punktą, į kurį galėtų kreiptis kitos valstybės narės visais su sienų valdymu susijusiais klausimais, taip pat FRONTEX agentūra ir kitos bendradarbiaujančios agentūros bei analogiškas funkcijas vykdančios tarptautinės institucijos.	Nacionalinis koordinavimo centras yra atsakingas už: – kasdienių, savaitinių ir <i>ad hoc</i> ataskaitų apie padėtį rengimą; – skubios faktinės informacijos apie padėtį perdavimą siekiant prisidėti prie sprendimų priėmimo proceso; – išankstinio įspėjimo pranešimų teikimą. Visa informacija keičiamasi elektroninėmis duomenų tvarkymo ir perdavimo priemonėmis.
19. Reikiamas skaičius regioninių ir vietos valdymo ir koordinavimo centrų siekiant užtikrinti operatyvų ryšį ir informacijos valdymą.	Regioniniai / vietos valdymo ir kontrolės centrai veikia vadovaujami atitinkamų regioninių / vietos štabų. Visą parą ir visomis savaitės dienomis užtikrinami pajėgumai: – atlikti padėties stebėseną; – koordinuoti veiklą ir sudaryti jai palankias sąlygas; – inicijuoti veiksmus neatidėliotinais atvejais; – teikti informaciją apie misiją ir paramą šioje srityje.
20. Lėšų, darbuotojų ir įrangos skyrimas reaguojant į incidentus ir neteisėtą veiklą pasienyje ir sienos perėjimo punktuose.	Įvairiems scenarijams parengti visų lygių planai (tikslai, prieinamumas, vieta, kompetencija, t. t.), įskaitant galimybę dislokuoti RABIT būrius, ir didelio masto nelegalios imigracijos atvejams skirti planai.
21. Valstybė narė turėtų būti pajėgi sustiprinti sienų kontrolę remdamasi rizikos įvertinimu ir analize.	Galimais scenarijais pagrįsti įvairaus lygio planai, skirti sienų kontrolės sustiprinimui.
2. Personalas ir mokymas	
22. Kad patikrinimai kertant sieną ir sienų stebėjimas būtų veiksmingi, būtina užtikrinti pakankamai darbuotojų, atsižvelgiant, <i>inter alia</i> , į rizikos įvertinimą ir analizę.	Analizuoti kitose Šengeno erdvei priklausančiose valstybėse narėse susiklosčiusias panašias situacijas, kuriomis būtų galima remtis kaip pavyzdžiu.
23. Naujų darbuotojų įdarbinimui taikomi atrankos kriterijai turi būti pagrįsti rašytinėmis taisyklėmis. Atrankos metu turėtų būti patikrinta, ar potencialūs darbuotojai turi reikiamą išsilavinimą ir atitinka fizinio tinkamumo reikalavimus; įdarbinti darbuotojai turėtų atitikti etinius ir teisinius reikalavimus (patikrinti duomenis apie teistumą, duomenis iš teismo bylų registro, teisinius įrašus, t. t.).	Darbuotojus atranka Sienos apsaugos tarnyba arba jie atrankami bent jau šiai tarnybai prižiūrint.

24. Užtikrinti reguliary vertinimą, kurio metu būtų vertinami, pavyzdžiui, šie kriterijai: darbuotojų pasitenkinimas darbu, darbo efektyvumas, socialinės sąlygos ir atsakomybė.	Motyvaciją didinanti programa, kuria padedama užtikrinti didesnę stabilumą ir sienos apsaugos pareigūnų aukšto lygio profesionalumą. Šalies mastu taikoma vienoda vertinimo klausimyno forma.
25. Aukšto lygio profesionalumas, grindžiamas sėkmingai užbaigta mokymo programa.	Specialaus mokymo ir ugdymo programų atitinkamais klausimais organizavimas (pavyzdžiui, Policijos arba Sienos apsaugos akademijoje).
26. Operatyviniai darbuotojai turi būti sėkmingai baigę jų būsimoms užduotims skirtą pagrindinį mokymo kursą.	Numatyti galimybes vykdyti skirtinguose sienos apsaugos daliniuose dirbančių darbuotojų rotaciją ir (arba) galimybes jiems keisti veiklos pobūdį. Naudingiausia tai būtų karjeros pradžioje siekiant darbo efektyvumo.
27. Sienos apsaugos pareigūnai turėtų sugebėti bendrauti užsienio kalbomis.	Bendravimas užsienio kalbomis susijęs su kasdienėmis sienos apsaugos darbuotojų pareigomis. Pakankamas kaimyninių šalių kalbų mokėjimas. Darbuotojų skatinimas mokytis kitų kalbų, būtinų jų darbe (kaimyninių šalių, keliaujančių asmenų kilmės šalių kalbos ir kalbos atsižvelgiant į keliaujančių asmenų sudėtį).
28. Turėtų būti parengta mokymo programa, kurioje būtų numatytas pareigūnų reguliarys mokymas ir informavimo valandos darbo metu.	E. mokymo programos žinioms palaikyti ir žinių atnaujinimo kursai. Tęstinis mokymas ir vietoje turimi tinkami mokymo dokumentai. Žinių atnaujinimas po atostogų ir žinių atnaujinimo kursai po ilgų laikotarpių, praleistų vykdant kitas pareigas. Ne rečiau kaip kartą per metus sienos apsaugos pareigūnas dalyvauja žinių atnaujinimo kursuose. Kalbų mokymo kursai sienos apsaugos pareigūnams.
29. Organizacija turėtų nustatyti programas ir priemones centriniu ir vietos lygiais, skirtas karjeros metais užtikrinti pareigūnų švietimą ir mokymą su jų darbu susijusiais klausimais. – Bazinis mokymas pagal bendrą pagrindinę sienos apsaugos pareigūnų mokymo programą (CCC).	Naujų mokymo programų parengimas padedant didesnę patirtį turinčioms šalims ir FRONTEX. – Vidurinės grandies vadovų mokymas pagal bendrą vidurinės grandies pareigūnų mokymo programą (CMC). Pareigūnų siuntimas į FRONTEX arba Europos policijos koledžo (CEPOL) organizuojamus specialius mokymo kursus.

30. Turėtų būti rengiami specializuoti ir aukštesnio lygio mokymo kursai šiose srityse: – patikrinimų prie antros kontrolės linijos; – kriminalinės žvalgybos; – rizikos analizės ir profiliavimo; – vogtų transporto priemonių atpažinimo; – padirbtų ir klastotų kelionės dokumentų atpažinimo; – asmenų, besislepiančių transporto priemonėse, aptikimo naudojantis pažangiausiais prietaisais; – kursai kinologams, t. t.; – žmogaus teisių ir elgesio su prieglobsčio prašytojais. 31. Atitinkamais atvejais turėtų būti organizuojamas mokymas veiklos, susijusios su sienų valdymu, klausimais, pavyzdžiui, mokymas paieškos ir gelbėjimo operacijų klausimais.	Sienos apsaugos tarnybos tarnybinių šunų specializuotos dresavimo programos. Malūnsparnių pilotams ir laivų įgulai skirtos specializuotos mokymo programos.
32. Naujų pareigūnų tinkamas įvadinis mokymas.	Didelę patirtį turintys sienos apsaugos pareigūnai atlieka kuratorių funkcijas.
3. Patikrinimai kertant sieną <i>3.1 Bendra informacija</i>	
33. Patikrinimai kertant sieną turėtų būti vykdomi laikantis Šengeno sienų kodekso ir Šengeno vadovo.	Patikrinimus kertant sieną vykdančys pareigūnai vilki tinkamas uniformas, pagamintas iš oro ir klimato sąlygoms pritaikytos medžiagos (negali būti kamufliažinės spalvos) ir segi ženklą arba tarnybinių ženklą, pagal kuriuos jie identifikuojami kaip sienos apsaugos pareigūnai.
34. Planuojant patikrinimus kertant sieną reikėtų atsižvelgti į įvertinimo, kokį poveikį sienų kontrolė turi kovojant su tarptautiniu nusikalstamumu, rezultatus. Įvertinimu remiamasi nustatant patikrinimų kertant sieną taktinius reikalavimus, pavyzdžiui, dėl žvalgybos duomenų rinkimo ir analizės, profiliavimo, nuodugnių patikrinimų prie antros kontrolės linijos dažnumo, specialios įrangos naudojimo, t. t.	Turi būti nustatyti nusikaltimų skaičiaus apskaičiavimo nacionaliniai kriterijai.

35. Sienos perėjimo punktų infrastruktūra, <i>inter alia</i>, būdelių ir kelio juostų skaičius, patalpos (įskaitant patalpas asmenims, kuriems neleista atvykti), t. t. turėtų būti pritaikyti keleivių srautui (pagal kiekį ir kokybę), atsižvelgiant į būsimos įvykių raidos įvertinimą. 36. Sienos apsaugos tarnyba turėtų būti atsakinga už viešąją tvarką ir saugumą sienos perėjimo punktuose.	Plėtojimo planas, apimantis visas funkcijas, institucijas ir kitus suinteresuotuosius subjektus kiekviename sienos perėjimo punkte. Sienos perėjimo punktuose taikomo režimo valdymas ir šio režimo taikymo priežiūra priklauso Sienos apsaugos tarnybos kompetencijos sričiai.
37. Kontrolės būdelės turėtų būti pastatytos priešais keleivių srautą ir būti aukštesniame lygyje, kad būtų sudarytos sąlygos greitam keleivių profiliavimui, jose turėtų būti reikiama įranga ir tinkamas apšvietimas. Jos turėtų turėti tiesioginį ryšį su antros kontrolės linijos pareigūnu (įskaitant situacijų centrą ir pamainos vado biurą).	
38. Imamasi priemonių užtikrinti, kad per kontrolės būdeles nebūtų galima praeiti ne darbo valandomis.	Sienos apsaugos tarnyba turi kontroliuoti užrakinamų durų įrengimą.
39. Asmenys, kuriems buvo neleista atvykti ir kurie laikomi tam tikslui pritaikytose patalpose (skirtose tik jiems), turėtų būti nuolat stebimi naudojant technines priemones arba tam tikslui skiriant atitinkamą personalą. Tokiems asmenims skirtos patalpos privalo atitikti saugumo reikalavimus ir socialines sąlygas. 40. Prieglobsčio prašytojams reikėtų skirti papildomas patalpas.	
41. Siekiant valdyti keleivių srautus ir reaguoti į faktinį rizikos įvertinimą reikėtų turėti pakankamai pareigūnų ir patikrinimų kertant sieną įrangos. Skaičiaus pakankamumas įvertinamas atsižvelgiant, <i>inter alia</i>, į šiuos kriterijus: – nuolatinę keleivių srauto kontrolę; – nakties laiką, padėtį pasienyje ir grėsmės lygį; – turimą įrangą; – aplinką (pandemijos grėsmę, t. t.). Reikėtų vengti laiko, kai keleiviai stovi juostose prie kontrolės būdelių, vilkinimo.	Atsižvelgiant į sienos perėjimo punktų dydį sienos perėjimo punkto darbuotojų pamainos sudėtis yra tokia: – pamainos vadas; – pareigūnai, vykdantys kontrolę prie pirmos linijos; – pareigūnai, vykdantys kontrolę prie antros linijos; – kriminalinės žvalgybos pareigūnas; – kitas specializuotas personalas (dokumentų ekspertai, lauko kontrolieriai, transporto priemonių ekspertai, kinologai, transporto priemonių identifikavimo specialistas, stebėjimo vaizdo priemonėmis operatorius, t. t.); – pareigūnai ir pareigūnės. Kiekvienoje pamainoje turi dirbti reikiamus kalbinius gebėjimus turintys pareigūnai.

	Dalis skirtingų pamainų darbo laiko turi sutapti, kad būtų palikta pakankamai laiko informavimui ir pasikeitimui informacija.
42. Pamainos vadas turėtų būti atsakingas už pasienio kontrolės padaliniui priskirtų pareigų vykdymo priežiūrą. Kadangi pamainos vadas yra atsakingas už veiksmus ir priemones, kurių imamasi, jis turi būti informuotas apie visus pasienio perėjimo punkte įvykusius įvykius ir sienos apsaugos pareigūnų veiksmus. Pamainos vadas turėtų stebėti personalo fizinę ir psichinę būklę prieš pamainą ir pamainos metu.	Pamainos vadas, konsultuodamasis su sienos apsaugos pareigūnais, priima būtinus administracinius sprendimus dėl patikrinimų kertant sieną vykdymo. Pamainos vadas užtikrina, kad visų būtinų priemonių būtų imtasi ir patikrinimai būtų vykdomi visomis aplinkybėmis. Pamainos vadui būtina pranešti apie visus incidentus ir (arba) neįprastas situacijas, kad jis prireikus galėtų imtis veiksmų, kad patikrinimai kertant sieną būtų veiksmingi ir būtų pasiekta rezultatų. Visos priemonės, kurių imamasi patikrinimų kertant sieną tikslu, privalo būti parengtos ir kiek įmanoma labai gerai pagrįstos, kad būtų užtikrintas tinkamas pagrindas sprendimų priėmimui.
43. Be patikrinimų kertant sieną pagal Šengeno sienų kodeksą, patikrinimų prie pirmos linijos tikslas turėtų būti profiliuoti keleivius ir atrinkti įtartinus asmenis, kuriuos reikia nuodugniai patikrinti prie antros linijos.	Sisteminga paieška nacionalinėse duomenų bazėse, įskaitant kitų atitinkamų institucijų duomenų bazes, skirtas duomenims apie trečiųjų šalių piliečius. Pakankamai greitas duomenų perdavimas, įskaitant naudojant mobiliuosius prietaisus.
44. Pasienio perėjimo punktas prie pirmos linijos atvykstant ir išvykstant turėtų būti aprūpintas tokia įranga ir dokumentais: – terminalas, kuriame būtų galima patikrinti SIS, VIS ir nacionalinėse duomenų bazėse pateikiamus duomenis; – prireikus, kilnojamas terminalas; – dokumentų tyrimo prietaisas su kintamosios srovės ultravioletine šviesa, iš viršaus krintančia balta šviesa, kiaurai peršviečiama šviesa; – ne mažiau kaip 10 kartų didinantis didinamasis stiklas arba minimikroskopas su kintamuoju vaizdo masteliu; – šviesą atspindinti lempa; – Šengeno sistemoje numatyti atvykimo ir išvykimo spaudai (nustatyti Šengeno sienų kodekse); – Šengeno sienų kodeksas ir Šengeno vadovas su priedais; – nuolat atnaujinami rizikos rodikliai ir rizikos profiliai; – turimi elektroninių dokumentų pavyzdžiai ir kita informacija, būtina vykdant patikrinimus kertant sieną.	Šengeno vadovas ir jo priedai bei nacionalinės instrukcijos elektronine forma. Prieiga prie papildomų duomenų bazių, skirtų dokumentų klastotėms. Prieš kiekvieną pamainą budintis pareigūnas perduoda informaciją apie visus rizikos rodiklius ir rizikos profilius.

45. Nuodugnių patikrinimų prie antros kontrolės linijos tikslas – užtikrinti, kad rizikos grupės keleiviai, pavyzdžiui, turintys padirbtus kelionės dokumentus, būtų tinkamai identifikuoti, ir sulaikyti kontrabanda žmonėmis užsiimančius asmenis bei kitus asmenis, galinčius kelti grėsmę valstybių narių vidaus saugumui. (Pirmenybė teikiama patikrinimams atvykstant.) 46. SPP, kuriuose eismas yra intensyvus, patikrinimų prie antros kontrolės linijos patalpose turi būti ši įranga ir dokumentai: – ta pati įranga, kuri naudojama patikrinimams prie pirmos kontrolės linijos; – kelionės dokumentų autentifikavimui naudojama dokumentų tyrimo sistema; – vaizdo spektrinis komparatorius (turintis infraraudonųjų spindulių ir ultravioletinę šviesą, filtrus, iš viršaus krintančią baltą šviesą, kiaušiai peršviečiančią šviesą, t. t.); – kintamo didinimo (ne mažiau kaip 40 kartų) stereo mikroskopas; – <i>anti-stokes</i> dažų kontrolės prietaisai; – identifikavimo įranga ir medžiagos (įskaitant spaudų palyginimui naudojamą šabloną); – Šengeno sienų kodeksas ir Šengeno vadovas su priedais; – vadovas, kuriame pateikiama informacija apie tikrus ir padirbtus pasus bei asmens tapatybės dokumentus; – prieiga prie iFADO ir FADO; – įranga, užtikrinanti prieigą prie EURODAC, nacionalinių AFIS, VIS ir atitinkamų nacionalinių duomenų bazių ir (arba) galimybę jas taikyti; 47. Siekiant atlikti nuodugnius patikrinimus prie antros kontrolės linijos, visus SPP (pavyzdžiui, artimiausiame SPP) reikia laiku aprūpinti pažangiąja kelionės dokumentų tyrimo įranga.	Antros kontrolės linijos patalpos yra netoli pirmos kontrolės linijos, pageidautina, šalia tos vietos, kur atliekami patikrinimai atvykstant. Antros kontrolės linijos patalpų skaičius turi būti pakankamas, jos turi būti erdvios, pageidautina turėti atskiras patalpas pokalbiams. Papildomas budintis postas antroje kontrolės linijoje, kuris reguliariai ir, prireikus, <i>ad hoc</i> pagrindu teiktų pastabas ir naujas žinias (informaciją) patikrinimus prie pirmos kontrolės linijos vykdančioms pareigūnams. Mokymo ir rizikos analizės tikslais naudojimui šalies ir tarptautiniu mastu skelbiami dokumentų klastočių biuleteniai. NAD (nematomų asmens duomenų) dekoderis. Papildoma klastotų dokumentų duomenų bazė, t. t. Nacionalinis kontaktinis punktas, su kuriuo galima konsultuotis dėl Šengeno vadovo Komunikacijos ir informacijos išteklių centro administratoriaus (CIRCA) duomenų bazėje. Pirštų atspaudų identifikavimo prietaisai, pirštų atspaudų skaitytuvai. Specializuotų transporto priemonių, kuriose yra įmontuota kelionės dokumentų tyrimo įranga ir sudarytos galimybės prieigai prie duomenų bazių, naudojimas.
48. Sienos apsaugos pareigūnai turėtų stebėti keleivių srautus.	Keleivių srautų profiliavimui, pavyzdžiui, asmenų, patikrintinų prie antros kontrolės linijos, atrankai vykdomas vaizdo stebėjimas (CCTV sistemos). (Užfiksuotus atvaizdus galima saugoti laikantis nacionalinių įstatymų dėl duomenų apsaugos.) Veidrodžiai at lubų / sienų siekiant tinkamai apžiūrėti keleivius, tikrinamus prie pirmos kontrolės linijos.
49. SPP, kuriuose eismas yra intensyvus, atliekant patikrinimus prie pirmos kontrolės linijos turėtų būti naudojami integruoti pasų nuskaitymo įrenginiai (nešiojami ir stacionarus nuskaitymo	Duomenys apie trečiųjų šalių piliečius jiems atvykus ir išvykus automatiškai registruojami nacionalinėse duomenų bazėse laikantis nacionalinės teisės aktų. Tokia sistema prieinama visuose SPP.

įrenginiai). Vykdoma automatinė paieška SIS, VIS (kai veikia) ir atitinkamose nacionalinėse duomenų bazėse dėl trečiųjų šalių piliečių, neturinčių teisės laisvai judėti Bendrijoje.	Naudojami dokumentų ir pirštų atspaudų skaitytuvai, turintys elektronines apsaugos priemones, kuriomis užtikrinamos galimybės atlikti analizę. Automatizuota sienų kontrolės sistema sudarys galimybes nuskaityti ir patikrinti elektroninius pasus bei įvertinti biometrinius duomenis.
50. Patikrinimo kertant sieną metu sienos apsaugos pareigūnas ir keleivis bendrauja būdami vienas priešais kitą (išskyrus automatizuotų sienų kontrolės sistemų, taikomų ES piliečiams, atveju).	Keleiviai, artėjantys prie pasienio kontrolės posto, sustoja priešais kontrolės būdelę vadovaudamiesi aiškiai matomais ženklais.
51. Turi būti užtikrintas saugus atvykimo ir išvykimo spaudų saugojimas seifuose, esančiuose saugojamose patalpose, į kurias galimybės patekti tarp pamainų yra ribotos. Turėtų būti nustatyta aiški atsakomybė ir parengtos instrukcijos dėl spaudų išdavimo ir naudojimo. Speciali tvarka turėtų būti taikoma informacijos apie atvykimo ir išvykimo spaudų saugumo kodus atžvilgiu.	Asmeniniai spaudai. Duomenys apie asmenį saugomi seifuose. Spaudus išduoda pamainos administratorius. Šis faktas užregistruojamas. SPP informaciją apie atvykimo ir išvykimo spaudų saugumo kodus žino tik sienos apsaugos pareigūnai, atliekantys patikrinamus kertą sieną, ir jų skaičius yra ribotas. Informacija apie saugumo kodų pakeitimus atitinkamu laikotarpiu suteikiama sienų apsaugos pareigūnams tik tuo metu, kai tokie pakeitimai daromi. Sienos apsaugos tarnybos struktūroje tik vienam nacionaliniam kontaktiniam punktui pavedama keistis informacija apie visuose sienos perėjimo punktuose naudojamus saugumo kodus ir keistis informacija su kitų valstybių narių kontaktiniais punktais.
52. Siekiant gerinti informuotumą apie padėtį ir sudaryti palankesnes sąlygas atlikti analizę SPP, laikantis nacionalinės teisės aktų turėtų būti registruojami šie įrašai: – keleivių pilietybė; – vidutinis laukimo laikas; – atpažintos dokumentų klastotės; – sulaikyti tarpininkai; – pagrindinė informacija, kurią pateikė kitos SPP dirbančios institucijos; – kiti pažeidimai ir susijusi informacija; – Informacijos, diskusijų ir keitimosi duomenimis sienų kirtimo ir migracijos klausimais centrui (CIREFI) reikalinga informacija.	Kaupiami įrašai apie tai, kiek įvykdyta patikrinimų prie antros kontrolės linijos ir kokios buvo jų priežastys. Duomenys registruojami nacionalinėje duomenų bazėje. Sukurama sienos apsaugos tarnybai skirta vidaus tinklo duomenų bazė.

53. Vykdantiems pareigas sienos apsaugos pareigūnams turėtų būti žinoma visa aktuali informacija.	Bendro pobūdžio informavimas prieš kiekvieną pamainą. Ankstesnės ir būsimos pamainų personalas keičiasi informacija.
54. Reikėtų užkirsti kelią nesankcionuotam stebėjimui (visų pirma, kompiuterių monitoriuose).	Būdelės stiklas yra padengtas plėvele.
55. Vizų blankai turėtų būti laikomi seife. 56. Reikėtų pildyti vizų išdavimo registrą.	Sprendimą dėl vizos išdavimo priima vyresnysis pareigūnas arba aukštesnio administravimo lygio institucijos pareigūnas.
3.2. <i>Sausumos sienos</i> 3.2.1 Sausumos sienos perėjimo punktas	
57. Pasienio ženklo stulpas, rodantis, kad atvykstama į valstybę narę ir ES.	
58. Išilgai atvykimo juostų tarp sienos ir SPP sumontuojami radioaktyvieji jutikliai.	Nešiojami matuokliai arba stacionarūs jonizuojančiosios spinduliuotės vartai.
59. Atskiros juostos Europos Sąjungos (ES), Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių ir Šveicarijos Konfederacijos (ŠK) piliečiams bei trečiųjų šalių piliečiams.	Galimybė keisti juostų ženklimą atsižvelgiant į keleivių srauto sudėtį (elektroniniai ženklai). Fizinis atvykstančių ir išvykstančių eismo srautų atskyrimas sausumos SPP, kuriuose eismas yra intensyvus.
60. Sienos perėjimo punktai ir šalia juos supanti teritorija turėtų būti stebimi techninėmis priemonėmis, atliekant patikrinimus kertant sieną ir vykdant sienų stebėjimą turėtų būti užtikrintas apšvietimas. Paprastai SPP turėtų būti aptvertas tvora (galimos išimtys, pavyzdžiui, vietinio eismo per sieną SPP).	Perimetras stebimas kameromis ir jutikliais.
61. Juostose (tiek atvykimo, tiek išvykimo juostose) statomos užtvartos, numatant galimybę patikrinimus prie pirmos kontrolės linijos vykdantiems pareigūnams atlikti elektroninę kontrolę.	Stebėjimo kameromis / vaizdo priemonėmis sistema, skirta SPP teritorijai stebėti.
62. Reikiami patikrinimai, siekiant aptikti transporto priemonėse besislepiančius asmenis.	Transporto priemonės tikrinamos remiantis atnaujintais rizikos rodikliais bei profiliais ir taip pat atsitiktinės atrankos būdu: – nešiojamais / stacionariais rentgeno aparatais (pagal nacionalinės teisės aktus); – širdies plakimo detektoriais; – anglies dioksido detektoriais;

	– naudojant policijos šunis transporto priemonėse besislepiantiems asmenims aptikti; – naudojant kitus pažangiausius prietaisus; – naudojant radioaktyviųjų medžiagų, narkotikų ir kitą atpažinimo įrangą. Naudojama transporto priemonių numerių atpažinimo sistema, užtikrinanti galimybę automatiškai patikrinti duomenis SIS ir nacionalinėse duomenų bazėse.
63. Keleivių srautų stebėjimas ir patikrinimai juostose.	Bendrus patikrinimus vykdo juostoje patruliuojantis pareigūnas ir būdelėje dirbantis pareigūnas (visų pirma, juostose, skirtose ne ES piliečiams). Vykdydami patikrinimus kertant sieną pareigūnai išeina iš kontrolės būdelių, o keleiviai patikrinimų metu iš transporto priemonių neišlipa. Įsigyjama ir sumontuojama tokia techninė įranga, kad patikrinimus būdų galima atlikti ne tik iš būdelių. Specialus patruliavimas naudojamas patikrinimams juostose vykdyti: – transporto priemonių patikrinimui; – profiliavimui; – pasitelkiant šunis ir naudojant technines priemones.
64. Patalpos, kuriose vykdomi nuodugnūs iš juostų patrauktų transporto priemonių patikrinimai.	Patalpos turi būti pakankamai arti kontrolės vietos.
65. Autobusų keleivių dokumentai kertant sieną tikrinami naudojant nešiojamus prietaisus. SPP, kuriuose eismas yra intensyvus arba kuriuose reikia naudoti techninę įrangą, autobusų keleivių patikrinimai kertant sieną turėtų būti vykdomi keleivių terminale ar juostuose remiantis rizikos analize.	Terminale turi būti įrengta atskirta teritorija autobusų keleivių patikrinimams kertant sieną.
66. Jeigu įrengiamas bendras valstybės narės ir kaimyninės trečiosios šalies SPP, turi būti užtikrinta, kad bus visiškai laikomasi Bendrijos teisės reikalavimų (pavyzdžiui, dėl veiksmų, kurių turi būti imtasi davus įspėjimą SIS, dėl asmens duomenų apsaugos, saugumo, prieglobsčio, kelio ženklų stulpų, t. t.).	
Dvišaliuose susitarimuose turėtų būti numatyta galimybė kitų ES valstybių narių Sienos apsaugos tarnybos pareigūnams (pavyzdžiui, vykdant bendras FRONTEX operacijas) vykdyti patikrinimus kertant sieną SPP, esančiuose trečiųjų šalių teritorijose.	

Net ir tuo atveju, kai SPP yra trečiosios šalies teritorijoje, turėtų būti renkama susijusi informacija ir visi naudingi statistiniai, faktiniai, analitiniai ir kiti duomenys. Dvišaliuose susitarimuose būtina nurodyti visų kompetentingų institucijų vykdomuosius įgaliojimus. Valstybių narių institucijos ir toliau yra visiškai atsakingos už patikrinimų kertant sieną vykdymą pagal <i>acquis</i>.	
3.2.1 Geležinkelio sienos perėjimo punktas	
67. Stebėjimas ir fizinės priemonės siekiant užkirsti kelią asmenims išlipti iš traukinio neatlikus patikrinimo kertant sieną.	Bendradarbiaujant su geležinkelio institucijomis / įmonėmis, tarp demarkacijos linijos ir sienos perėjimo punkto įrengiama vaizdo ir sensorinė stebėjimo sistema . Užtvaros ir patruliavimo keliai išilgai bėgių kelio abiejose pusėse atstumu nuo demarkacijos linijos ir SPP.
68. Bendradarbiavimas su geležinkelio institucijomis ir vežėjais siekiant gauti pakankamai informacijos kontrolei vykdyti ir nuolat gauti informaciją apie geležinkelio eismą. 69. Bendradarbiavimas su geležinkelio policija ir geležinkelio saugumo tarnybomis.	Bendras mokymas, pavyzdžiui, saugumo kausimų. Pagal nacionalinės teisės aktus ir dvišalius susitarimus keleivių sąrašai patikrinami iš anksto, siekiant atlikti nuodugnius patikrinimus atsižvelgiant į rizikos rodiklius ir profilius. Atliekant išankstinius patikrinimus SIS, VIS ir atitinkamose nacionalinėse duomenų bazėse vykdoma duomenų paieška apie asmenis, kurie neturi teisės laisvai judėti Bendrijoje. Elektroninio keleivių sąrašo naudojimas. Bendradarbiavimas su geležinkelio personalu ir personalo mokymas, kaip atpažinti kelionės dokumentų klastotes ir iš anksto gauti informacijos.
70. Tinkami patikrinimai siekiant nustatyti asmenis, kurie stengiasi išvengti patikrinimo kertant sieną.	Pasitelkiant policijos šunis lengviau atlikti patikrinimus.
	Važiuojančių traukinių patikrinimas kertant sieną naudojant nešiojamus prietaisus ir naudojantis interneto prieiga prie reikalingų duomenų bazių.

	Važiuojančių traukinių tikrinimas kartu su kaimyninių ES valstybių narių, kurios dar nėra Šengeno valstybės narės, kompetentingomis valdžios institucijomis pagal dvišalius susitarimus.
71. Prekinių traukinių tikrinimas.	Speciali muitinės pareigūnų grupė.
72. Būtina techninė įranga ir infrastruktūra, padedanti tikrinti traukinius.	Izoliuota prekių traukinių kontrolės teritorija, kuri stebima stebėjimo kameromis. Visi prekiniai traukiniai jų judėjimo metu tikrinami stacionariais jutikliais.
3.2.3. Vietinio eismo per sieną SPP	
73. Patikrinimai kertant sieną vietinio eismo per sieną SPP turėtų būti atliekami pagal Pasienio vietinio eismo reglamentą.	Vietinio eismo per sieną SPP, kuriuose yra labai mažai keleivių, patikrinimai kertant sieną atliekami naudojant mobiliuosius prietaisus.
74. Praėjus pakankamai laiko reikėtų sudaryti galimybę patikrinti prie antros kontrolės linijos.	
75. Turėtų būti sudarytos galimybės naudotis nacionalinėmis duomenų bazėmis, kuriose saugomi duomenys apie išduotus vietinio eismo per sieną leidimus.	
3.2.4. Vidaus vandenų kelių perėjimo punktas	
76. Apskritai patikrinimai kertant sieną turėtų būti atliekami taip pat kaip ir prie jūrų sienų.	
77. Tam, kad galėtų atlikti patikrinimus kertant sieną, pasienio apsaugos pareigūnai turėtų turėti galimybę iš anksto susipažinti su atitinkama informacija.	
78. Kontrolė laivų viduje su mobiliaisiais įrenginiais arba keleivių išlaipinimas bei kontrolė turėtų būti atliekami uoste.	Izoliuotos kontrolės vietos ir vaizdo stebėjimo sistema, skirta uosto teritorijai stebėti.
79. Fizinis ar administracinis keleivių srautų atskyrimas atsižvelgiant į jų skaičių.	SPP, kuriuose plačiai naudojamas atvykstančių ir išvykstančių keleivių srautų atskyrimas naudojant užtvartas. Saugumo priemonės: apšvietimas, tvoros aplink uosto teritoriją.

80. Būtinai kontrolės prietaisai ir kambariai (patalpos).	Techninė pavojingų ar radioaktyvių medžiagų kontrolės galimybė. Veterinarinė ir augalų sveikatos kontrolė nustatytose vietose.
<i>3.3. Jūrų sienos</i>	
81. Uosto teritorija turėtų būti aptverta.	Vaizdo stebėjimo sistema, skirta uosto teritorijai stebėti.
82. Keleivių ir įgulos sąrašus reikėtų tikrinti iš anksto siekiant atlikti išsamų patikrinimą pagal rizikos rodiklius.	Kompiuterinės programos, skirtos tikrinti keleivių (ES nepriklausančių šalių piliečių, kurie nesinaudoja Bendrijos suteikta laisvo judėjimo teise) sąrašus per SIS ir atitinkamas nacionalines duomenų bazes. Bendradarbiavimas su laivų savininkais ir jūrininkų mokymas, susijęs su kelionės dokumentais, siekiant nustatyti klastojimą ir iš anksto gauti informacijos.
83. Parą iki atvykimo krovininiai laivai turėtų perduoti įgulos ir keleivių sąrašus bei kitą atitinkamą informaciją (apie įlaipinimą, išlaipinimą).	
84. Keltai turėtų perduoti įgulos ir keleivių sąrašus išvykę iš trečiosios šalies uosto.	
	Būtina mobili techninė įranga ir interneto prieiga prie reikalingų duomenų bazių, kad būtų galima atlikti patikrinimą kertant sieną.
85. Keleivių srautų atskyrimas – iš Šengeno erdvei nepriklausančių laivų ir jai priklausančių laivų – turėtų būti atliekamas fizinėmis priemonėmis. Nedideli uostai, kuriuose dėl eismo masto galima atskirti keleivių srautus sistemingai stebint ir palydint keleivius.	Sienos apsaugos tarnybos turi teisinę priemonę įtakoti ir reikalauti iš uostą administruojančio operatoriaus, kad būtų įgyvendinamos techninės bei fizinės priemonės, skirtos terminaluose atskirti Šengeno erdvei priklausančių ir jai nepriklausančių keleivių srautus.
86. Būtinios priemonės, skirtos veiksmingai krovinių ir įrangos apaugai užtikrinti tarptautinėje uosto dalyje.	
87. Būtinios procedūros, skirtos sudaryti palankesnes galimybes patekti į laivą lankytojams ir laivo personalui.	

88. Sienos apsaugos pareigūnų, laivybos kompanijos atstovų ir laivų savininkų bendradarbiavimas siekiant atlikti išankstines rizikos analizes ir imtis atitinkamų priemonių keleiviams ir įgulai greitai patikrinti.	
89. Uosto administracija turėtų nuolat naudoti „vieno langelio“ platformą, kurioje būtų patalpinta informacija apie visų laivų atvykimą, išvykimą ir buvimą uoste ir kuria galėtų naudotis sienos apsaugos pareigūnai.	
90. Sienos apsaugos pareigūnas turėtų reikalauti iš laivybos kompanijos atstovo pateikti visą informaciją ir raštiškas garantijas, susijusias su įgulos narių įlaipinimu ir išlaipinimu, taip pat informaciją apie atvejus, susijusius su laivo buvimu uoste.	Naudojantis bendru standartiniu garantijų pateikimo šablonu.
91. Jei laivas išvyksta neatlikus būtino patikrinimo kertant sieną, laivybos kompanijos atstovams nustatomos sankcijos.	
92. Informacija apie atsisakymą leisti išlipti į krantą, atsisakymą leisti atvykti, bandymą išsilaipinti siekiant neteisėtų tikslų, bilieto neturinčius keleivius, prieglobsčio prašymus ir kitus susijusius atvejus turėtų būti perduodama kitam valstybės narės įplaukimo uostui.	
93. Jei įgula nori išsilaipinti siekdama pereiti į laivą, esantį kitos valstybės narės uoste, reikės, kad atitinkamų valstybių narių sienos apsaugos pareigūnai pasikeistų informacija, kad būtų patvirtintas laivo buvimas ar atvykimas.	
94. Reikėtų sukurti įtartinų laivų, įtartinų laivybos kompanijos atstovų ir įtartinų laivų savininkų duomenų bazę.	Kuriama tarptautinė jūrininkų tapatybės dokumentų duomenų bazė, kadangi nėra lengva gauti dokumentų pavyzdžius.
	Laive atliekami patikrinimai kertant sieną paskutiniame įplaukimo uoste ir kitame uoste sudaro galimybę šiuos patikrinimus atlikti nesulėtinant išsilaipinimo atvykimo metu.

3.4. Oro uostai	
95. Keleivių srautų atskyrimas – iš lėktuvų, atskrendančių iš Šengeno erdvei nepriklausančių šalių, ir jai priklausančių šalių – turėtų būti atliekamas fizinėmis priemonėmis.	Keleivių iš Šengeno erdvei nepriklausančių šalių lėktuvų tranzito teritorija. Izoliuoti tam tikslui įsteigti lygiai eismui iš Šengeno erdvei priklausančių šalių ir jai nepriklausančių šalių.
96. Oro uosto operatorius turėtų imtis reikiamų priemonių fiziškai atskirti keleivių srautus iš Šengeno erdvei nepriklausančių šalių lėktuvų nuo kitų skrydžių keleivių srautų.	Fizinis atskyrimas (visiškas atskyrimas) – sienos, stiklas, metalinės grotelės ir pan., pastatyti nuo grindų iki lubų.
97. Oro uostai, kuriuose yra didelis tarptautinis eismas, turėtų būti fiziškai padalinti į keleivių iš Šengeno erdvei priklausančių šalių ir jai nepriklausančių šalių zonas tam, kad būtų išvengta galimybės asmenims ar jų daiktams (įskaitant dokumentus) patekti iš vienos zonos į kitą.	Sienos apsaugos tarnybos turi teisinę priemonę įpareigoti oro uosto operatorių įgyvendinti technines ir fizines priemones, reikalingas keleivių srautams iš lėktuvų, atskrendančių iš Šengeno erdvei priklausančių šalių ir jai nepriklausančių šalių, atskirti. Aviakompanijų ir oro uostų darbuotojų bendradarbiavimas ir mokymas, susijęs su kelionės dokumentais, siekiant nustatyti klastojimą ir iš anksto gauti informacijos apie įtartinus keleivius. Oro uostuose, kuriuose yra didelis tarptautinis eismas, turėtų būti naudojamos atskiros juostos, skirtos įgulos nariams patikrinti jiems kertant sieną.
98. Aerodromai, maži oro uostai ir terminalai, kuriuose dėl eismo masto galima atskirti keleivių srautus sistemingai stebint ir palydint keleivius.	Oro uostų sienos perėjimo punktams, kuriuose nėra nuolatos dirbančių darbuotojų, informacija apie lėktuvus iš Šengeno erdvei nepriklausančių šalių siunčiama į artimiausią sienos apsaugos padalinį arba koordinavimo centrą. Visi oro uostai, į kuriuos atvyksta komerciniai lėktuvai iš Šengeno erdvei nepriklausančių šalių, traktuojami kaip tarptautiniai oro uostai.
99. Keleivių įlaipinimui į lėktuvą arba išlaipinimui iš jo turėtų būti naudojamas autobusas arba trapas. Jei išlipus naudojamas autobusas, keleiviai tiesiogiai vežami į zoną (arba koridorių, kuris veda į tą zoną), kurioje vyksta patikrinimas kertant sieną. Jei išlipama trapu, keleiviai eina koridoriais, kol pasiekia patikrinimo kertant sieną punktą.	Jei išlipus naudojamas autobusas, keleivius palydi aptarnaujančios bendrovės personalas.
100. Atsižvelgiant į rizikos įvertinimą, reikėtų naudoti išankstinio keleivių informavimo (API) sistemos duomenis.	Informaciją, gautą iš API sistemos, tvarko kriminalinės žvalgybos pareigūnas.

101. Rizikingų skrydžių kontrolė prie vartų (remiantis rizikos analize).	Siekiant padidinti patikrinimų kertant sieną veiksmingumą, atliekama ir atsitiktinė kontrolė prie vartų. Vaizdo stebėjimo ir įrašymo sistema, skirta stebėti visus iš Šengeno erdvei nepriklausančių šalių atvykstančių keleivių vartus, (pvz., siekiant nustatyti, kuriuo lėktuvu atvyko nelegalūs imigrantai). Remiantis rizikos analize, išankstinis patikrinimas orlaiviuose siekiant nustatyti galimus nelegalius imigrantus ir jų vietas lėktuve (tai padeda vėliau, pavyzdžiui, ieškant paslėptų kelionės dokumentų). Remiantis rizikos analize, orlaiviai apieškomi keleiviams išlipus, pavyzdžiui, siekiant surasti paslėptus dokumentus.
102. Sienos apsaugos pareigūnų, oro vežėjų ir oro uosto operatorių bendradarbiavimas siekiant užtikrinti, kad kiekvienoje pamainoje būtų reikalingas sienos apsaugos pareigūnų skaičius.	Oro vežėjai ir oro uosto operatoriai reikalingą informaciją pateikia elektroninėmis priemonėmis.
4. Sienų stebėjimas <i>4.1. Bendra informacija</i>	
103. Sienų stebėjimas turėtų būti vykdomas laikantis Šengeno sienų kodekso ir Šengeno vadovo.	Sienas stebintys pareigūnai vilki tinkamas uniformas, pagamintas iš oro ir klimato sąlygoms pritaikytos medžiagos ir segi ženklą arba tarnybinį ženklą, pagal kuriuos jie identifikuojami kaip sienos apsaugos pareigūnai.
104. Sienų stebėjimas turėtų būti vertinamas pagal du pagrindinius parametrus: informuotumą apie padėtį ir gebėjimą reaguoti. – Informuotumas apie padėtį – lygis, kuriuo padaliniai gali nustatyti vykstantį arba jau įvykusį nelegalų sienos perėjimą (arba kontrabandą) per atitinkamą planuojamą laikotarpį. Tai rodo reikalavimus taktiniu lygiu (kiek kartų ir kokios teritorijos stebimos, aptikimo dažnį, nustatymo metodus ir objektų apibūdinimą). Be to, aktualus patrulių prie „mėlynųjų“ ir „žaliųjų“ sienų skaičius ir kryptis. – Gebėjimas reaguoti – lygis, kuriuo padaliniai gali reaguoti sulaikydami ir apieškodami aptiktus asmenis arba tirdami įtariamą nelegalią veiklą per planuojamą laikotarpį. Tai rodo reikalavimus taktiniu lygiu (patrulių skaičių ir įrangą, specialių intervencijos padalinių skaičių ir pasirengimą, kiek turima	Siena stebima nuolatos. Taktiniai stebėjimo centrai veikia visą parą, stebėdami sausumos ar jūros sieną pasinaudodami stebėjimo įranga ir patruliais. Centras aktyviai perduoda informaciją apie judėjimą (rizikos veiksnius, registrus) žvalgybos pareigūnams ir analizuoja judėjimo pobūdį siekiant nustatyti anomalijas. Taip pat atliekami atsitiktiniai patikrinimai. Nuolatinė patrulių parengtis. Taktinis stebėjimo centras kompetentingas nedelsiant siųsti patrulius.

orlaivių ir sraigtasparnių ir t.t.). 105. Remiantis rizikos analize, tinkamą įrangą turintys patruliai (sausumos, jūros, orlaivių) turėtų būti pasirenkę persekioti, sulaikyti ir (arba) kontroliuoti aptiktus asmenis, taip pat atvykstantį bei išvykstantį transportą.	
106. Veiksmingas patrulių, laivų, orlaivių ir valdymo / kontrolės centrų bendravimas.	Standartinių TETRA radijo imtuvų ar kitų šifruotų komunikacinių priemonių naudojimas.
107. Su atsakomybe susijusią veiklą padeda vykdyti mobili kontrolės įranga.	Mobilieji patruliai / laivai turi interneto prieigą prie duomenų bazių ir kelionės dokumentų pavyzdžių (vizų, informacijos apie pasienio spaudus ir pan.). Mobilieji patruliai / laivai turi įrangos kelionės dokumentams tikrinti (UV, bent 10 kartų didinantį didinamąjį stiklą arba minimikroskopą su kintamuoju vaizdo masteliu).
4.2. Sausumos sienos	
108. Sieną kertantys nelegalūs imigrantai turėtų būti aptikti pakankamai veiksmingai. 109. Sienų stebėjimą ir nelegalių imigrantų sulaikymą turėtų vykdyti mobilieji ir stacionarieji patruliai, kurie turėtų tokias technines priemones: – patruliai su mašinomis, motociklais, sniegomobiliais, visureigiais, arkliais ir pan.; – naktinio matymo prietaisai ir šilumą fiksuojančios kameros; – stacionarios kameros ir sensorinės signalizacijos sistemos; – nešiojamas infraraudonųjų spindulių signalizacijos prietaisas / kamera ir kitos sensorinės sistemos; – specialiai apmokyti policijos šunys miško vietovėse; – motorlaiviai ežeruose ir upėse.	Stebima ir patruliams žemėje padedama pasitelkiant sraigtasparnius ir orlaivius su stacionariais sparnais.
110. Remiantis rizikos analize, stebėjimo išteklius reikėtų sutelkti didelės rizikos zonose.	Pasienio zona dalinama į sektorius / atkarpas. Kiekvieno sektoriaus stebėjimo laikas priklauso nuo rizikos analizės.

111. Siena prie SPP turėtų būti prižiūrima, kad būtų galima aptikti asmenis, bandančius aplenkti SPP.	Siena prie SPP stebima kameromis ir (arba) naudojama signalizacijos sistema.
112. Reikėtų nustatyti (remiantis rizikos analize) reagavimo laiką, per kurį reikia pradėti ieškoti nelegalių sienos pažeidėjų kiekviename pasienio sektoriuje.	Mobilieji padaliniai, greito reagavimo grupės, sraigtasparniai, motorlaiviai, specialiai apmokyti policijos šunys ir pan. Iš anksto parengti planai, įskaitant punktus, kuriuose dirba žmonės, skirti nelegalių sienos pažeidėjų paieškai įvairiuose pasienio sektoriuose / atkarpose.
113. Sienos apsaugos pareigūnų bendradarbiavimas su vietos gyventojais.	Nuolatiniai ryšiai su vietos gyventojais ir atitinkamomis valdžios institucijomis. Savo pamainos metu pasienio patruliai ir vadovai reguliariai palaiko ryšius su vietos gyventojais.
114. Visų tiesiogiai susijusių įrodymų rinkimas siekiant įrodyti nelegalaus valstybės sienos perėjimo atvejį, kad būtų atgal priimti trečiosios šalies piliečiai.	Nusistovėjusi įrodymų rinkimo praktika nelegalaus sienos perėjimo srityje pagal dvišalius ar EB susitarimus dėl readmisijos.
4.3. Jūrų sienos	
115. Skubiam reagavimui turėtų būti parengta pakrantės stebėjimo sistema, pagrįsta pakrantės apsaugos postų tinklu. Sistemą turėtų remti jūros erdvės patruliavimas, jūros erdvės patruliavimo laivai, sraigtasparniai, orlaiviai su stacionariais sparnais ir kitos priemonės.	Integruota stebėjimo sistema ir bendra informacija apie padėtį jūroje, kurią turi visos atitinkamos valdžios institucijos (sienos apsaugos pareigūnai, jūrų valdžios institucijos, karinis jūrų laivynas, pakrantės apsaugos pareigūnai ir pan.). Visi duomenys registruojami ir saugomi atitinkamą laiką. Padėtis stebima valdymo / kontrolės centruose, kurių yra pakankamai. Informaciją apie padėtį sudaro duomenys, gauti iš radarų, jūros erdvės patruliavimo laivų (OPV), stebėjimo kameromis sistemų, sraigtasparnių ir orlaivių su stacionariais sparnais.
116. Visi į teritorinius vandenius įplaukiantys laivai turėtų būti aptikti ir identifikuoti. Identifikuoti laivai (laivų pavadinimai) turėtų būti patikrinti pagal turimą informaciją apie pavojingus laivus.	Automatinio identifikavimo sistemos (AIS), Bendrijos laivų eismo valdymo sistemos (VTMS), žvejybai skirtos laivų stebėsenos sistemos (VMS), virtualaus regioninio jūrų eismo centro (V-RMTC) ir <i>SafeSeaNet</i> (SSN) naudojimas.
117. Atvykstantys laivai turėtų būti vertinami remiantis rizikos analize.	Vertinimą atlieka kriminalinės žvalgybos pareigūnai regioniniuose / taktiniuose valdymo / koordinavimo centruose.
118. Prireikus patikrintus laivus jūroje sulaiko sienos apsaugos pareigūnai. taikomos būtinos prievartos priemonės.	OPV, pakrantės patruliavimo laivai arba pakrantės patruliavimo kateriai iš pakrantės apsaugos postų.

119.	Reikalingos priemonės, kad būtų užkirstas kelias be leidimo patekti į uosto įrenginius, prisišvartavusius laivus ir uždaras zonas.	
4.4. Oro uostai		
120.	Stebėjimas oro uostuose turėtų būti atliekamas bendradarbiaujant su oro uosto administracija.	
121.	Oro uosto teritorija ir išorinės ribos turėtų būti stebimos naudojant stebėjimo kameromis sistemą.	Su duomenimis gali susipažinti sienos apsaugos pareigūnas, jie naudojami nusikaltimų tyrimo tikslais ir pan.
122.	Sienos apsaugos pareigūnai turėtų kontroliuoti sistemą ir turėti prieigą prie kameros rodomo vaizdo.	
123.	Visi stebėjimo kameromis sistemos duomenys turėtų būti įrašomi, o informacija saugoma atitinkamą laiką.	
124.	Oro uosto išorinės ribos turėtų būti patruliuojamos.	
125.	Tranzito teritorija turėtų būti patruliuojama.	Patrulius konsultuoja žvalgybos pareigūnai (kaip nustatyti tikrintinus asmenis). Remiantis rizikos analize, taip pat neuniformuoti patruliai.
5. Rizikos analizė ir kriminalinė žvalgyba		
126.	Vykdant strateginę žvalgybą, visa informacija sisteminama ir parengiamas strateginis padėties vaizdas (dominantys reiškiniai ir esminiai veiksniai). Vykdant strateginę žvalgybą surenkama statistika ir parengiamas tendencijų bei kokybinis apibūdinimas.	Savaitinės ir mėnesinės rizikos analizės ataskaitos ir konkrečių atvejų tyrimai sistemingai vietos lygiu teikiami sienos apsaugos pareigūnams pasitelkiant specialią el. aplinką. Parengtos visų lygių (centrinio, regioninio ir vietos) statistikos rinkimo ir pateikimo procedūros.
127.	Atliekant strateginę rizikos analizę, analizuojama strateginiu požiūriu svarbiausia informacija. Nurodomi galimi pokyčiai ir siūlomos politikos kryptys. Analitikai turi būti išsamiai informuoti apie pagrindines koncepcijas, interesus, grėsmes ir riziką.	FRONTEX rizikos analizės rezultatų naudojimas.
128.	Operatyvinė žvalgyba apjungia operatyvinę praktinę informaciją ir strateginę informaciją (įvestį ir išvestį abiem kryptimis) į operatyviniu požiūriu aktualų kontekstą.	Specialiai apmokyti žvalgybos pareigūnai pateikia praktinius aprašus ir rizikos rodiklius, skirtus patruliams ir patikrinimus kertant sieną atliekantiems pareigūnams naudoti.

129.	Operatyvinių sąlygų, veiklos objektų ir savo veiklos rezultatų kokybinė ir kiekybinė analizė. Operatyvinė analizė siekiant gauti aktualią informaciją apie susidariusią padėtį, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos optimaliam išteklių nukreipimui. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas spragoms, kai sistema sutrinka.	Operatyvinė analizė parengiama ir nuolat vykdoma regioniniame štabe, laikantis vienodų nurodymų ir metodų.
130.	Taktinė (praktinio lygio) žvalgyba turėtų susieti operatyvinius praktinę informaciją renkančius darbuotojus su informacine sistema. Duomenų srautas turėtų būti dvikryptis (įvestys ir išvestys).	Centralizuotai prižiūrimas sienos apsaugos pareigūnų kriminalinės žvalgybos tinklas.
131.	Sudarant aprašus veiklos objektai būtų suskirstyti į kategorijas šiuo metu taktiniu lygiu taikomų priemonių optimalaus nukreipimo ir intensyvumo tikslais.	
132.	Informacija apie rizikos rodiklius, rizikos aprašus ir tipinius tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimų <i>modus operandi</i> turėtų būti sistemingai teikiama pareigūnams vietos lygiu.	Aprašai laikomi duomenų bazėse (el. aplinka) ir sienos apsaugos pareigūnai gali su jais patogiai susipažinti. Pavyzdžiui, 10 populiariausių aprašų sąrašai.
133.	Nacionaliniu lygiu turėtų būti sukurtas rizikos analizės padalinys, regioniniu lygiu – skyrius, o vietos lygiu paskirti žvalgybos pareigūnai.	Nacionalinio rizikos analizės padalinio centriniu lygiu koordinuojami reguliariūs susitikimai ir mokymo kursai.
		Uostų SPP pareigūnai dalyvauja nustatant galimas grėsmes turtui ir infrastruktūrai bei jų tikimybę, siekiant nustatyti saugumo priemones ir jas išdėstyti pagal svarbą, laikantis Laivų ir uostų įrenginių apsaugos tarptautinio kodekso (ISPS) uostų saugumo planų.
6. Tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimų nustatymas ir tyrimas bendradarbiaujant su visomis kompetentingomis teisėsaugos institucijomis		
134.	Reikėtų bendradarbiauti tokiose srityse: tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimų nustatymas ir tyrimas, nelegali migracija, narkotikų, ginklų, šaudmenų, vogtų transporto priemonių ir nuosavybės kontrabanda, taip pat suklastotų ir vogtų dokumentų naudojimas.	Bendros kriminalinės žvalgybos ir tyrimo grupės Bendras duomenų bazių naudojimas Bendros duomenų bazės Bendra rizikos analizė visais lygiais Bendri susitikimai ir mokymo programos

135. Kiekvienu konkrečiu tarpvalstybinio nusikaltimo atveju turėtų būti aiškiai išskirtos pagrindinės atsakingos institucijos.	
136. Siekiant nustatyti maršrutus, prekyautojus, tarpininkus ir atsakyti į kitus susijusius klausimus (pvz., sužinoti kainą, sumokėtą tarpininkams už nelegalaus sienos perėjimo organizavimą) turėtų būti atliekama visų aptiktų nelegalių imigrantų apklausa.	
137. Nelegalūs imigrantai turėtų būti registruojami prieš galimą tokių priemonių taikymą: atsisakymą leisti atvykti, išsiuntimą ar readmisiją.	Be kita ko, biometrinių duomenų saugojimas.
7. Trečiosiose tranzito ir kilmės šalyse taikomos priemonės	
138. Reikėtų tinkamai dvišaliu ir daugiašaliu pagrindu bendradarbiauti su trečiųjų tranzito ir kilmės šalių sienos apsaugos tarnybomis.	Metiniai (ar kas dvejus metus vykstantys) aukščiausio lygio susitikimai. Bendradarbiavimas: – keitimasis informacija nelegalios imigracijos srityje; – ekspertų susitikimai; – bendras mokymas, pvz., dokumentų srities ekspertams. Oro uostų ir uostų pareigūnų susitikimai ir keitimasis informacija.
139. Valstybės narės konsulato pareigūnai turėtų būti apmokyti, kaip atpažinti klastotus kelionės dokumentus ir nustatyti vizos prašančių asmenų rizikos rodiklius.	Sienos apsaugos tarnyba svarbiuose konsulatuose įdarbina ryšių palaikymo pareigūnus (pvz., patarėjais dokumentų klausimais). Ryšių palaikymo pareigūnai apmokomi, kaip profiliuoti ir nustatyti klastotus dokumentus, ir aprūpinami kelionės dokumentams tikrinti reikalingais prietaisais. Ryšių palaikymo pareigūnai turi galimybę naudotis SIS, VIS ir atitinkamomis nacionalinėmis duomenų bazėmis, laikantis nacionalinės teisės aktų ir atsižvelgiant į jų pareigas. Ryšių palaikymo pareigūnai turi centralizuotai teikiamą naujausią informaciją ir moderniausius dokumentų tikrinimo prietaisus.

140.	Reikėtų bendradarbiauti su atitinkamomis oro, jūrų ir kelių vežėjų bendrovėmis.	Vežėjų bendrovių ir sienos apsaugos pareigūnų mokymo kursai ir reguliarūs bendradarbiavimo susitikimai.
141.	Reikėtų bendradarbiauti su valstybių narių ryšių palaikymo pareigūnais, esančiais toje pačioje trečiojoje šalyje ar regione.	Ryšių palaikymo pareigūnų tinklas.
8. Bendradarbiavimas su kaimyninėmis trečiosiomis šalimis		
142.	Bendradarbiaujant su kaimyninėmis trečiosiomis šalimis siekiama pagerinti sienų apsaugą.	Bendras / jungtinis patruliavimas su atsakingomis kaimyninės trečiosios šalies institucijomis. Glaudus bendradarbiavimas konkrečiose srityse su už patikrinimus kertant sieną atsakingomis institucijomis (pvz., vienu metu atliekamas patikrinimas važiuojančiose traukiniuose) vadovaujantis ES ir nacionalinės teisės aktais.
143.	Su kaimyninėmis trečiosiomis šalimis reikėtų bendradarbiauti visais lygiais (centrinio, regioninio ir vietos).	Sienos apsaugos delegatų koncepcija – dviejų šalių sienos apsaugos tarnybų dvišalis bendradarbiavimas sienos valdymo srityje, grindžiamas oficialiai parengta struktūra ir procedūromis. Ši koncepcija apima: – regionų vadovus, atliekančius sienos apsaugos delegatų pareigas; – keitimąsi informacija; – ekspromtu teikiamas konsultacijas; – bendrus tyrimus; – bendrą mokymą ir operacijas – ir t. t. Metiniai aukščiausiojo lygio susitikimai. Atitinkamos nuolatinės darbo grupės regioniniu lygiu. Reguliarūs ir <i>ad hoc</i> susitikimai, bendros operacijos ir mokymas vietos lygiu (sienos perėjimo punktai ir „žaliosios“ sienos).
144.	Bendradarbiavimas turėtų būti vykdomas nustatant tinkamus darbo mechanizmus, pavyzdžiui, keitimąsi informacija, tinkamus ryšių kanalus, vietos kontaktinius punktus, ypatingos skubos procedūras ir objektyvius veiksmus incidentų atveju siekiant išvengti politinių ginčų.	
145.	Reikėtų keisti informacija apie atvejus, susijusius su nelegaliu sienos perėjimu ar tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimais.	Bendri grėsmių ir rizikos įvertinimai. Bendros įvairių situacijų procedūros, kurios reguliariai tikrinamos.

9. Kontrolės priemonės, taikomos laisvo judėjimo, įskaitant grąžinimą, srityje	
146. Trečiųjų šalių piliečių stebėjimas turėtų būti proporcingas ir planuotas, remiantis rizikos analize.	Bendra rizikos analizė su atitinkamomis valdžios institucijomis (imigracijos, mokesčių ir darbo tarnybomis, policija, muitine, sienos apsaugos tarnyba).
147. Reikėtų parengti sistemingas ir planuotas priemones siekiant aptikti nelegaliai valstybės narės teritorijoje esančius trečiosios šalies piliečius.	
148. Su sulaikytais nelegaliais imigrantais turėtų būti dirbama sistemingai: – nustatant imigrantų tapatybę ir juos užregistruojant; – atpažįstant nusikaltimų, prekybos žmonėmis ir išnaudojimo aukas; – taikant pakankamas perkėlimo ar išsiuntimo priemones; – priimant prašymus suteikti prieglobstį.	Įskaitant pirštų atspaudų registravimą.
10. Agentūrų bendradarbiavimas sienų valdymo srityje (sienos apsaugos pareigūnai, muitinė, policija, nacionalinio saugumo ir kitos susijusios institucijos)	
149. Reikėtų, kad agentūros reguliariai bendradarbiautų visais lygiais. Tarnybų vadovai turėtų reguliariai rengti posėdžius, kurių metu nuspręstų dėl esminių tų metų prioritetų, nustatytų tikslus ir gaires. Šiuos sprendimus išsamiai parengia regioniniai vadovai planavimo posėdžiuose. Faktinį bendrą operacijų, veiksmų ir kitų priemonių planavimą įgyvendina vietos vadovai bendradarbiavimo posėdžiuose.	Nuolatinė agentūrų bendradarbiavimo koordinavimo taryba. Pakaitomis pirmininkauja dalyviai. Bendras radijo ryšys (pvz., TETRA). Bendri rizikos analizės centrai. Bendros rizikos analizės. Bendros kriminalinės žvalgybos ir ikiteisminio tyrimo grupės. Bendras duomenų bazių naudojimas. Bendras patruliavimas prie „žaliųjų“ ir „mėlynujų“ sienų. Nacionalinių koordinavimo centrų aptarnavimas ir tolesnis vystymasis.
150. Valdžios institucijų užduočių pasiskirstymas turėtų būti aiškus. Reikėtų vengti užduočių dubliavimo.	
151. Reikėtų įgyvendinti bendras darbo procedūras SPP.	„Vieno langelio“ principas sausumos SPP. (Sienos apsaugos pareigūnas ir muitinės pareigūnas dirba kartu). Dalyvavimas kitų institucijų informavime prieš pamainą.

11. Valstybių narių bendradarbiavimas	
152. Kaimyninės valstybės narės turėtų praktiškai ir pragmatiškai bendradarbiauti dvišaliu ir daugiašaliu pagrindu, įskaitant konkrečias analizes, planus ir veiksmus, skirtus kovoti su nelegalia imigracija ir tarpvalstybinio pobūdžio nusikaltimais.	Bendros kaimyninių valstybių narių kriminalinės žvalgybos ir rizikos analizės grupės / centrai. Ne tik centrinių, bet ir regioninių bei vietos valdžios institucijų konkretūs metiniai planai.
153. Kaimyninės valstybės narės turėtų bendradarbiauti jūros stebėjimo srityje.	Europos patrulių tinklo koncepcijos įgyvendinimas.
154. Sienos apsaugos tarnybos turėtų bendradarbiauti su FRONTEX ir dalyvauti FRONTEX veikloje: – Nacionalinio FRONTEX kontaktnio punkto įsteigimas, aptarnavimas ir tolesnis vystymas; – Dalyvavimas FRONTEX valdančiosios tarybos posėdžiuose; – RABIT (skubios pasienio pagalbos būrio) rezervo sukūrimas ir tolesnis vystymas.	Aktyvus dalyvavimas FRONTEX koordinavimo veikloje: – Dalyvavimas bendrose operacijose sausumoje, prie jūros sienų ir oro uostuose; – FRONTEX ir valstybių narių vykdomų geriausios praktikos projektų rezultatų panaudojimas; – Dalyvavimas įvairiuose posėdžiuose: FRONTEX rizikos analizės tinklo (FRAN), rezervo išteklių tinklo (PRN), mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros srities posėdžiuose ir pan.; – Bendrosios pagrindinės programos įgyvendinimas ir ES mokymo dienos surengimas; – Komandiruotų nacionalinių ekspertų siuntimas į FRONTEX; – Centriniam turimos techninės įrangos registre (CRATE) esančios įrangos sąrašo sudarymas; – FRONTEX bendrų paramos grupių rezervo įsteigimas ir aptarnavimas; – Pakviestųjų pareigūnų siuntimas į kitų valstybių narių koordinavimo centrus; – Koordinavimo centro (-ų) sukūrimas savo šalyje.
12. Valstybių narių bei institucijų ir kitų Bendrijos ir Sąjungos organų veiklos koordinavimas ir suderinamumas	
155. Valstybė narė turėtų aiškiai paskirstyti užduotis, kad galėtų bendradarbiauti su ES organais ir suinteresuotais subjektais ir dalyvauti jų veikloje.	Užtikrinti, kad atitinkamose Tarybos darbo grupėse būtų atsižvelgiama į veiklos požiūrį.

13. Korupcijos prevencija	
156. Kovos su korupcija priemonės turėtų būti įgyvendinamos remiantis nacionalinėmis kovos su korupcija strategijomis.	Sienos apsaugos tarnybos pareigūnų darbo užmokestis yra konkurencingas. Sienos apsaugos postų vadovai keičiasi rotacijos būdu. Papildomos darbo vietos ne Sienos apsaugos tarnyboje yra reglamentuojamos.
157. Nei vienu lygiu neturėtų būti galima sutrukdyti tam tikrų kategorijų asmenų, dokumentų, transporto bendrovių ir kt. nuodugniam patikrinimui.	
158. Tose teritorijose, kuriose yra paplitusi korupcija, mobilieji daliniai turėtų galėti vykdyti operacijas iš anksto apie jas nepranešę vietos vadovybei.	
159. Paprastai kiekviename SPP, įskaitant vietinio eismo per sieną režimo SPP, turėtų būti bent du pareigūnai (pvz., vienas sienos apsaugos pareigūnas ir vienas muitinės pareigūnas).	Patikrinimai kertant sieną yra stebimi ir registruojami. Šie registracijos duomenys galėtų būti naudojami nusikaltimų tyrimo tikslais, pvz., siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn keleivius už bandymą duoti kyšį. Keleiviai negali pasirinkti juostos pagal būdelėje esančio pareigūno tapatybę (pvz., būdelėse yra tamsinti stiklai). Sienos apsaugos pareigūnai prieš pamainą tiksliai nežino savo užduoties. Kartkartėmis tarp pamainų vykdoma rotacija.
160. Sienos apsaugos tarnyba turėtų turėti vidaus audito padalinį.	Rengiami patikrinimai iš anksto nepranešus.
161. Turėtų būti parengtas sienos apsaugos pareigūnų elgesio kodeksas, pvz., siekiant išvengti korupcijos atvejų ar atvejų, kai yra korupcijos pavojus.	Rengiami mokymai elgesio kodekso klausimais.

3. ANTRA DALIS: GRAŽINIMAS IR READMISIJA

A. ĮVADAS. GRAŽINIMO IR READMISIJOS PRIEMONĖS, SKIRTOS KOVOTI SU NELEGALIA MIGRACIJA

Trečiųjų šalių piliečių nelegalios imigracijos problemos sprendimas buvo vienas iš pagrindinių bendros migracijos politikos aspektų nuo jos įgyvendinimo pradžios.

Trečiųjų šalių piliečiai į valstybių narių teritorijas atvyksta nelegaliai kirsdami sausumos, jūros ar oro sienas. Jie dažnai naudojami suklustotais dokumentais arba jiems padeda nelegalios migracijos tarpininkai. Tačiau yra dar kita trečiųjų šalių piliečių kategorija – jie į Šengeno erdvę atvyksta legaliai, turėdami galiojančias vizas ar pasinaudodami beviziu sienų režimu, ir vėliau, nepranešę atitinkamai institucijai ir negavę jos leidimo, nelegaliai pasilieka arba pakeičia savo buvimo tikslą. Trečia nelegalių migrantų kategorija – tie trečiųjų šalių piliečiai, kurie prašo suteikti jiems pabėgėlių statusą Šengeno erdvės šalyje ir vėliau joje nelegaliai pasilieka, nors jų prašymus visiškai atmetė nacionalinės kompetentingos institucijos.

Bendros migracijos politikos patikimumas turėtų būti užtikrintas imantis dar veiksmingesnių priemonių dėl pirmiau paminėtų kategorijų migrantų, kuriomis prieš pasibaigiant draudimo atvykti galiojimo terminui, kaip nustatyta įstatyme, būtų siekiama juos visam laikui grąžinti į kilmės ar gyvenamosios vietos šalis.

Dėl Šengeno erdvės plėtos susidarė padėtis, kai kovos su nelegalia migracija našta, t. y. visa su grąžinimo ir readmisijos procedūromis susijusi veikla, tenka toms šalims, kurios turi išorines sienas. Tai reiškia, kad veiksmingos kovos su nelegalia migracija tokioje didelėje teritorijoje be vidaus sienų kontrolės pagrindas turėtų būti valstybių narių atitinkamų institucijų solidarumas, tarpusavio pasitikėjimas ir veiksmingas bendradarbiavimas. Pagal įvairias ES finansines priemones teikiami finansiniai ištekliai turėtų būti naudojami kaip veiksnys, kuriuo sudaromos palankesnės sąlygos valstybėms narėms bendradarbiauti grąžinimo politikos srityje. Be to, FRONTEX agentūra pagal savo įgaliojimus tokiai veiklai turėtų suteikti visą įmanomą paramą.

Priimant sprendimus ir pasirenkant priemones, kurios bus naudojamos kovojant su nelegalia migracija, nereikia pamiršti, kad su nelegaliais migrantais turi būti elgiamasi humaniškai ir pagarbiai, ypač jei jie yra prekybos žmonėmis aukos ir juos po to išnaudojo jų darbdaviai. Todėl pagarbos pagrindinėms teisėms klausimas ir draudimo grąžinti principo laikymasis yra vienas iš bendros migracijos politikos prioritetų.

Vykdam grąžinimą taip pat labai svarbu laikytis taisyklės suteikti pirmenybę savanoriškam grįžimui, visų pirma grįžimui, kuris remiamas pagal įvairias programas, specialiai skirtas šiam tikslui, o ne išsiuntimui, kuris turėtų būti vykdomas tik kraštutiniu atveju. Todėl taip svarbu visoms suinteresuotosioms šalims suteikti kuo daugiau informacijos apie tai, kokią paramą gali gauti nusprendę grįžti asmenys, informacijos apie šioje srityje dirbančias organizacijas, pvz., Tarptautinę migracijos organizaciją (TMO). Ilgainiui, kuo daugiau bus tokių grįžimų, tuo veiksmingesni jie bus.

Kitas itin svarbus veiksnys siekiant veiksmingai vykdyti grąžinimą yra teisingas tinkamų kelionės dokumentų neturinčių grąžinamų asmenų pilietybės ir tapatybės nustatymas taikant visas galimas teises priemones. Išduodant Europos kelionės dokumentą išsiunčiamiems asmenims galima spręsti grąžinimo procedūros supaprastinimo klausimą.

Valstybės narės, Taryba ir Europos Parlamentas rengė bendrus standartus šioje srityje. 2005–2008 m. buvo vykdomas darbas siekiant parengti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą, kuria visoms valstybėms narėms būtų nustatyti bendri standartai ir išsiuntimo tvarka, kurie būtų taikomi Sąjungos teritorijoje nelegaliai esantiems trečiųjų šalių piliečiams. Šia direktyva siekiama nustatyti bendras grąžinimo, išsiuntimo, pagrįsto jėgos panaudojimo bei sulaikymo priemonių taikymo taisykles ir nustatyti nelegaliems migrantams draudimą atvykti.

Siekdama padidinti su grąžinimu susijusios veiklos veiksmingumą Europos Komisija vadovaudamasi Tarybos suteiktais įgaliojimais siekia sudaryti kuo daugiau readmisijos susitarimų su trečiosiomis šalimis, įskaitant su Sąjungos teritorija besiribojančias šalis arba didelį migracijos spaudimą patiriančias šalis.

Šio dokumento tikslas – parengti valstybių narių įgytos patirties grąžinimo ir readmisijos srityje rinkinį ir apibūdinti šios srities geriausios praktikos pavyzdžius. Juo naudojantis bus lengviau suvienodinti su nelegalių migrantų grąžinimu susijusias procedūras ir pasiekti, kad grąžinimas būtų veiksmingesnis.

Šios Šengeno katalogo dalies turinys, susijęs su klausimais, kuriems valstybėse narėse turi būti taikoma Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl bendrų nelegaliai valstybėse narėse esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos yra taikomas laikinai. Jis neturi jokio poveikio šios direktyvos nuostatų aiškinimui ir perkėlimui į nacionalinę teisę, ir jame nenumatomi būsimų Komisijos rekomendacijų, kurios gali būti parengtos klausimais, kuriems taikoma ši direktyva, rezultatai. Atsižvelgdama į tai, kad bus rengiamos minėtos rekomendacijos, Komisija nepatvirtina esamų rekomendacijų ir geriausios praktikos pavyzdžių turinio.

B. IŠSAMIOS REKOMENDACIJOS IR GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI

1. ATITINKAMŲ TARPTAUTINIŲ IR BENDRIJOS TEISĖS AKTŲ APŽVALGA	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
1. Grąžinimo priemonės turėtų būti toliau taikomos vadovaujantis taikytiniais teisės aktais ir nuostatomis, pateiktomis šiuose tarptautiniuose teisės aktuose: – 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytoje Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, – 1951 m. liepos 28 d. Jungtinių Tautų konvencijoje dėl pabėgėlių statuso, pasirašytoje Ženevoje, ir 1967 m. sausio 31 d. Protokole, papildančiame Konvenciją ir pasirašytame Niujorke, – 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje, – 2000 m. gruodžio 7 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje, – Gairėse dėl priverstinio grąžinimo, kurias 2005 m. gegužės 4 d. priėmė Europos Tarybos Ministrų komitetas, – 1984 m. gruodžio 10 d. JT konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką bei žeminantį elgesį ar baudimą, – Konvencijoje dėl 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimo, sudaryto tarp Beneliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių, dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo, – 2008 m. liepos 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 767/2008 dėl Vizų informacinės sistemos (VIS) ir apsikeitimo duomenimis apie trumpalaikes vizas tarp valstybių narių (VIS reglamente), – 2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyvoje 2003/110/EB dėl pagalbos tranzito, susijusio su išsiuntimu oro transportu, atvejais,	

- 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos direktyvoje 2001/40/EB dėl abipusio sprendimų dėl trečiųjų šalių piliečių išsiuntimo pripažinimo,
- Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl bendrųjų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse,
- 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendime 2004/573/EB dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo,
- 2004 m. vasario 23 d. Tarybos sprendime, nustatančiame finansinių skirtumų, atsirandančių dėl Direktyvos 2001/40/EB dėl abipusio sprendimų dėl trečiųjų šalių piliečių išsiuntimo pripažinimo taikymo, kompensavimo kriterijus ir praktines priemones.

Priemonių ir tvarkos taikymas yra būtini vykdant nelegalių migrantų grąžinimą vadovaujantis tiesiogiai nurodytomis teisinėmis nuostatomis arba atitinkamais atvejais – remiantis jų įtraukimu į nacionalinės teisės aktus.

Į nacionalinius teisės aktus turi būti įtrauktos būtinos Šengeno *acquis* nuostatos laikantis tose nuostatose nustatytą terminų.

2. APSAUGA NUO IŠSIUNTIMO	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
2. Draudimo grąžinti principo taikymas siekiant apsaugoti asmenis, daugiausia pabėgėlius, nuo jų grąžinimo ten, kur jų gyvybėms ir laisvėms grėstų pavojus.	Greitas atvejų, kai asmenims būtina pagrįstai taikyti draudimo grąžinti principą, nustatymas. Nuolatinė padėties trečiosiose šalyse stebėseną.
3. Pagarba teisei prašyti apsaugos.	Atsižvelgimas į patikrintus apsaugos prašančių trečiųjų šalių piliečių deklaruotus faktus.
4. Su žmogaus teisėmis susijusių garantijų vykdymas sulaikymo laikotarpiu ir nelegalių migrantų grąžinimo procesas.	Tinkamų sąlygų specialiuose sulaikymo centruose sudarymas. Galimybės kreiptis į atitinkamas tarptautines ir nevyriausybines organizacijas, sprendžiančias nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių klausimus, užtikrinimas.

3. SPECIALIŲ KATEGORIJŲ TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIAMS TAIKOMA TVARKA	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
5. Šeimų atžvilgiu turėtų būti laikomasi šeimos vientisumo principo.	Kiek įmanoma, vykdant šeimos grąžinimą į kilmės šalį atsižvelgiama į šeimos vientisumo aspektą.
6. Nelegaliai esantiems trečiųjų šalių piliečiams taikant procedūrą, kurios metu priimamas sprendimas grąžinti asmenį į kilmės ar nuolatinės gyvenamosios vietos šalį, tam asmeniui turėtų būti suteikiama speciali priežiūra, jei yra įrodymų, kad jis yra prekybos žmonėmis auka.	Vykdamas trečiosios šalies piliečio grąžinimo procedūrą rekomenduojama konsultuotis su rizikos grupių asmenimis, kad būtų surinkti įrodymai, jog tokie asmenys galėjo būti prekybos žmonėmis aukomis. Specialių programų, skirtų prekybos žmonėmis aukoms, įskaitant paramą, apsaugą ir specialistų psichologinę pagalbą, rengimas. Svarbu susilaikyti nuo tokių asmenų apgyvendinimo sulaikymo centruose, nebent tai būtų visiškai būtina. Bendradarbiavimo su kitomis susijusiomis institucijomis užmezgimas siekiant padėti prekybos žmonėmis aukoms.
7. Su asmenimis, kurie sprendžiant pagal jų psichologinę ir fizinę būklę galėjo patirti traumų, turėtų būti elgiamasi ypač atidžiai.	Skubios pagalbos suteikimas tokios kategorijos trečiųjų šalių piliečiams, įskaitant galimybę gauti medicininę ir psichologinę priežiūrą. Išsamus svarstymas, ar tokios kategorijos asmenis reikia sulaikyti, ir tuo atveju, jei jie sulaikyti, užtikrinti apsaugos priemonės.
8. Taikant procedūrą neįgaliesiems reikėtų atsižvelgti į su jų sveikata susijusius poreikius.	Sulaikymo centrų pritaikymas neįgaliųjų poreikiams. Specialios pagalbos ir galimybės gauti medicininę priežiūrą neįgaliesiems trečiųjų šalių piliečiams užtikrinimas. Būtinų priežiūros teikimas taikant grąžinimo procedūrą ir kilmės šalies informavimas apie grąžinimą.

9. Taikant procedūrą nelydimiems nepilnamečiams reikėtų atsižvelgti į ypatingą tokios kategorijos trečiųjų šalių piliečių padėtį.	Išsamus trečiųjų šalių piliečių, kurie pareiškia esantys nepilnamečiai norėdami nuslėpti faktą, kad iš tikrųjų jie nebėra nepilnamečiai, atvejų nagrinėjimas. Globėjo paskyrimas nelydimam nepilnamečiui. Vengimas apgyvendinti nepilnamečius sulaikymo centruose prieš jų grąžinimą, teikiant pirmenybę kitoms grąžinimo procedūros metu taikomoms apsaugos priemonėms, įskaitant priimto sprendimo vykdymą. Tinkamiaus būtų pirmiau minėtos kategorijos nepilnamečius apgyvendinti tinkamose įstaigose, kurias administruoja kompetentingos institucijos.
10. Būtina imtis reikiamų veiksmų, kuriais būtų siekiama užtikrinti pakankamą nelydimų nepilnamečių priežiūrą ir apsaugą.	Priežiūros užtikrinimas paskiriant globėją nepilnamečių grąžinimo metu ar prieš grąžinimą susisiekiant su jų šeimos nariais. Bendradarbiavimo nevyriausybinėmis organizacijomis ir institucijomis, atsakingomis už nelydimų nepilnamečių klausimus, inicijavimas ir (arba) palaikymas. Naudingi specialūs mokymo kursai ir seminarai nelydimų nepilnamečių apsaugos ir priežiūros klausimais, skirti kompetentingų institucijų atstovams.

4. SPRENDIMAI GRĄŽINTI	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
11. Sprendimai grąžinti turėtų būti priimami raštu: nurodomas teisinis pagrindas ir pagrindimas apibūdinant dabartinę atitinkamo asmens padėtį, taip pat teisę apskųsti sprendimą.	Remiantis Šengeno <i>acquis</i> reikalavimais, pagal bendrai taikomas nuostatas aiškiai apibrėžiančiais išsamias procedūrų, principų, sąlygų ir sprendimų grąžinti tikslą taikymo, taip pat tokių sprendimų netaikymo nelegaliai esantiems asmenims taisykles.
12. Turėtų būti užtikrintas savanoriškas sprendimų grąžinti vykdymas laikantis nustatytų terminų, taikant galimas išimtis, ypač tais atvejais, kai yra pavojus valstybės saugumui ar viešajai tvarkai.	Savanoriško trečiųjų šalių piliečių grįžimo sprendimų įgyvendinimas, įskaitant pagal specialias programas ir specialių institucijų teikiamą paramą ir pagalbą.
13. Sprendime grąžinti gali būti nurodomos apytikrės išlaidos, susijusios su atitinkamo asmens grąžinimu. Sprendime grąžinti turėtų būti nurodyta, kas jas padengs. Išlaidų grąžinimas galėtų būti nustatytas atskira tvarka.	Visų teisinių priemonių taikymas, siekiant įpareigoti nelegaliai imigrantus įdarbinančius darbdavius, juos kviečiančius asmenis ar įstaigas ir pačius trečiųjų šalių piliečius padengti grąžinimo išlaidas, susijusias su sprendimų grąžinti įgyvendinimu.
14. Trečiosios šalies pilietis, kuriam taikoma grąžinimo procedūra, turėtų būtų informuojamas apie sprendimo grąžinti turinį kalba, kurią jis moka arba gali būti pagrįstai manoma, kad moka.	Kalbos, kurią asmuo moka arba gali būti pagrįstai manoma, kad moka, nustatymas grąžinimo ar bet kurios kitos procedūros metu. Naudinga parengti sprendimų grąžinti standartines formas pagrindinėmis nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių kalbomis.
15. Sprendimuose grąžinti taip pat turėtų būti numatytos sankcijos – draudimas atvykti nustatytam laikotarpiui, atsižvelgiant į motyvus, kuriais remiantis jie buvo priimti.	Tinkamų priemonių parengimas remiantis nacionalinės ir (arba) ES teisės aktais, skirtų sankcijoms vykdyti, pavyzdžiui, sienos, policijos, teisminių ir migracijos institucijų turimų informacinių sistemų, kuriose registruojami asmenys, kuriems taikomas draudimas atvykti. Tinkamas draudimo atvykti vykdymas atsižvelgiant į jo vykdymą kitose valstybėse narėse, kad būtų išvengta atvejų, kai dėl tų pačių sprendimo grąžinti motyvų nustatomi labai skirtingi draudimo atvykti terminai.

5. TREČIOSIOS ŠALIES PILIEČIO SULAIKYMAS	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
16. Nelegaliai gyvenantys trečiųjų šalių piliečiai turėtų būtų sulaikomi deramai atsižvelgiant į sulaikomo asmens orumą ir pagrindines teises.	Užtikrinimas, kad sulaikomi asmenys būtų informuoti apie jų teises ir pareigas kalba, kurią jie moka arba gali būti pagrįstai manoma, kad moka. Skubus informacijos apie teisinį sulaikymo pagrindą pateikimas. Prireikus ir (arba) jei reikalaujama įstatyme, skubus sveikatos patikrinimas ir priežiūros suteikimas. Sulaikyto asmens apgyvendinimas specialiai pritaikytose ir skirtose patalpose, atitinkančiose saugumo ir higienos standartus.

6. TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIŲ APGYVENDINIMAS SULAIKYMO CENTRUOSE	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
17. Turėtų būti laikomasi principo, kad trečiosios šalies piliečio apgyvendinimas sulaikymo centre yra kraštutinė priemonė, tad jo buvimas ten turėtų būti kuo trumpesnis, kad būtų įvykdytas grąžinimas; apgyvendinimas tokiam centre turėtų būti vykdomas, kai manoma, kad tai būtina, kaip veiksmingiausias būdas išsiuntimui parengti ir įvykdyti ar pirmiau priimtam sprendimui grąžinti įvykdyti. Sulaikymas neturėtų būti laikomas bausme.	Institucija, turinti teisę priimti įsakymą sulaikyti, ir (arba) teismas turėtų būti vienintelė institucija, turinti teisę išduoti orderį apgyvendinti trečiosios šalies pilietį sulaikymo centre. Kiekvienas atvejis nagrinėjimas atskirai. Trečiųjų šalių piliečių teisės apskūsti teismo ar kitos kompetentingos institucijos sprendimą užtikrinimas. Teismo ar institucijos sprendimas peržiūrimas nedelsiant, jei dėl teisinių, techninių ar kitų priežasčių sprendimo grąžinti neįmanoma įvykdyti.
18. Sulaikymo centruose apgyvendinti trečiųjų šalių piliečiai per visą buvimo centre laiką turėtų turėti galimybę susipažinti su informacija teisinės pagalbos srityje, taip pat su kitomis teisėmis. Be to, jie turėtų būti informuoti apie savo pareigas.	Trečiosios šalies pilietis informuojamas apie jo teises ir pareigas, bei apgyvendinimą tokiuose centruose reglamentuojantys teisės aktai pateikiami jam tokia kalba, kurią asmuo moka arba gali būti pagrįstai manoma, kad moka. Tokia informacija pateikiama iškart atvykus į tokius centrus. Sąlygų sudarymas nevyriausybinėms organizacijoms, teikiančioms teisinę pagalbą sulaikymo centrams ir informuojančioms trečiųjų šalių piliečius apie galimybę gauti jų konsultaciją, reguliariai lankytis.
19. Išsiuntimo laukiantys trečiųjų šalių piliečiai neturėtų būti laikomi kartu su nuteistais asmenimis ar asmenimis, įtariamais padarius nusikaltimą.	Kiek įmanoma, sulaikymo centrai įkuriami tokiam tikslui skirtose patalpose.
20. Sulaikymo centrų standartai ir sąlygos bei sulaikymo sąlygos turėtų būti standartizuoti.	Kiek įmanoma, nustatyti sulaikymo centrų standartus bei sąlygas ir sulaikymo sąlygas pagal nacionalinę teisę.

21. Nepilnamečiai, ypač nelydimi nepilnamečiai, tokiuose centruose turėtų būti sulaikomi tik tuo atveju, kai nėra galimybės veiksmingai įvykdyti grąžinimo procedūrą užtikrinamomis sąlygomis.	Centruose skiriami atskiri kambariai nelydimiems nepilnamečiams, kad jie neturėtų kontakto su jais nesusijusiais suaugusiaisiais. Sulaikymo centre esančiam nepilnamečiui užtikrinama teisė į pagrindinį ugdymą. Sulaikymo centruose yra patalpos švietimo, poilsio, sporto ir kitokiai laisvalaikio veiklai.
---	--

7. LAIKINŲ KELIONĖS DOKUMENTŲ NUSTATYMAS IR IŠDAVIMAS	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
22. Be įprastų ryšių su nelegalių migrantų kilmės šalių diplomatinėmis misijomis, turėtų būti rasti kiti metodai išsiunčiamų trečiųjų šalių pilietybei ir tapatybei nustatyti.	Naudinga inicijuoti ir užmegzti glaudų bendradarbiavimą su institucijomis, atsakingomis už šiuos klausimus šalyje, iš kurios nelegalūs imigrantai atvyko, ir (arba) jų kilmės šalyje. Pirmiau minėtų institucijų ekspertų apsilankymų organizavimas siekiant patikrinti išsiuntimo laukiančių trečiųjų šalių piliečių pilietybę ir tapatybę. Bendradarbiavimo su kilmės šalies diplomatinėmis misijomis užmezgimas siekiant patikrinti pilietybę ir tapatybę. Trečiųjų šalių piliečių deklaruotos pilietybės ir tapatybės išankstinio patikrinimo procedūrų nustatymas organizuojant pokalbius su kalbos ir kultūros ekspertais, galinčiais patikrinti trečiųjų šalių piliečių deklaruotų faktų tikrumą. Naudinga sukurti informacijos, reikalingos nelegalių trečiųjų šalių migrantų pilietybei patikrinti, duomenų bazę. Sprendimo būdų parengimas kartu su trečiųjų šalių institucijomis dėl galimybės naudotis Europos kelionės dokumentais, jei asmens pilietybė yra aiškiai patvirtinta ir grįžimo šalies pasienyje galima atlikti išsamų patikrinimą.
23. Bendradarbiavimo grąžinamų asmenų pilietybės ir tapatybės patvirtinimo srityje stiprinimas.	ICONET (Valstybių narių migracijos valdymo tarnyboms skirtos informacijos ir koordinavimo tinklas), kaip darbo priemonės su grąžinimu susijusioje srityje, įskaitant bendras grąžinimo operacijas, naudojimas. Aktyvus dalyvavimas FRONTEX agentūros koordinuojamoje Tiesioginių kontaktinių punktų, atsakingų už kelionės dokumentų gavimą ir asmenų išsiuntimą, tinklo veikloje grąžinimo klausimais.

	Bendro ir vienodo grąžinamų asmenų pilietybės ir tapatybės patvirtinimo procedūrų, kurias taiko trečiosios šalys, metodo parengimas. Bendrų misijų, kurias taip pat bendrai finansuoja ES, organizavimas trečiosiose šalyse ir dalyvavimas jose siekiant parengti veiksmingas pilietybės ir tapatybės patikrinimo procedūras. Bendradarbiavimas su kitomis valstybėmis narėmis organizuojant trečiųjų šalių (etninės kultūros) ekspertų, kurie galėtų prisidėti patvirtinant nelegalių imigrantų pilietybę ir tapatybę, apsilankymus.
--	--

8. READMISIJOS SUSITARIMAI	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
24. Dvišalio ir daugiašalio (ES) bendradarbiavimo inicijavimas ir stiprinimas, ypač su nelegalių imigrantų kilmės šalimis ar tranzito šalimis, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas trečiųjų šalių piliečių išsiuntimo procedūrų vykdymui.	Readmisijos susitarimų ar darbo tvarkos (pvz., susitarimo memorandumo), kuriais būtų siekiama veiksmingesnio grąžinimo, sudarymas.
25. Naujų veiksmingo readmisijos susitarimų ar darbo tvarkos įgyvendinimo metodų inicijavimas.	Tiesioginio bendradarbiavimo darbo lygiu su už migracijos klausimus atsakingomis trečiųjų šalių institucijomis užmezgimas būtų veiksminga readmisijos susitarimų įgyvendinimo priemonė. Šalių, kurioms privalomi readmisijos susitarimai ar darbo tvarka, ekspertų apsilankymai siekiant patvirtinti išsiunčiamų trečiųjų šalių piliečių pilietybę ir tapatybę.
26. Nuolatinė galiojančių susitarimų įgyvendinamumo stebėseną.	Reguliarūs darbo susitikimai, skirti susitarimų ar darbo tvarkos nuostatoms įvertinti. Visapusiškas darbo grupių ar kitokių forumų panaudojimas siekiant keisti informaciją tokiais klausimais.

9. IŠSIUNTIMAS	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
27. Išsiuntimas turėtų būti taikomas kaip kraštinė priemonė siekiant užtikrinti sprendimo grąžinti įgyvendinimą.	Kontaktinių punktų įsteigimas tranzito šalyse, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos išsiuntimui tiek oro, tiek sausumos transportu. Tokias operacijas vykdo darbuotojai, turintys pasirengimą prievartos priemonių taikymo ir žmogaus teisių srityse, įskaitant tam tikrus pagrindinius užsienio kalbų mokėjimo gebėjimus. Atitinkamos institucijos taiko geriausios praktikos pavyzdžius, FRONTEX nustatytus nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių išsiuntimui. Glaudus bendradarbiavimas su civilinėmis oro linijomis.
28. Vykdamas išsiuntimą reikėtų pasitelkti tarptautinį bendradarbiavimą.	Bendros grąžinimo operacijos naudingos siekiant veiksmingesnio išsiuntimo. Bendradarbiavimo su FRONTEX agentūra intensyvinimas. ICONET naudojimas keičiantis informacija itin svarbus veiksmingam bendradarbiavimui palaikyti. Kontaktinių punktų valstybėse narėse įsteigimas.
29. Išsiuntimo operacijos turėtų būti vykdomos deramai gerbiant žmogaus teises ir orumą.	Mokymo kursų lydinčiam personalui organizavimas ir intensyvinimas akcentuojant žmogaus teisių ir orumo aspektą. Atsižvelgimas į kultūrų ir religijų įvairovės aspektus.

10. PALANKESNIŲ SĄLYGŲ SAVANORIŠKAM GRĮŽIMUI SUTEIKIANT PAGALBĄ SUDARYMAS	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
30. Savanoriškas grįžimas suteikiant pagalbą turėtų būti viena iš grįžimo galimybių trečiųjų šalių piliečiams.	Informacijos apie savanoriško grįžimo suteikiant pagalbą taisykles ir principus teikimas trečiųjų šalių piliečiams yra itin svarbus. Savanoriško grįžimo suteikiant pagalbą organizavimui ir vykdymui skirtų programų rengimas bendradarbiaujant su tarptautinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis naudojantis tinkamu ES finansavimu. Bendradarbiavimas su tarptautinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis siekiant skatinti savanorišką grįžimą suteikiant pagalbą. Informacinės kampanijos organizavimas siekiant skatinti savanorišką grįžimą suteikiant pagalbą, įskaitant per atitinkamas organizacijas rengiamus susitikimus su diasporos ir nelegalių imigrantų kilmės šalies diplomatinį misijų atstovais. Už tokius klausimus atsakingų atstovų organizuojami seminarai ir darbo susitikimai yra geri keitimosi patirtimi ir nuomonėmis forumai. Palankesnių sąlygų savanoriškam grįžimui sudarymas parengiant teisinius sprendimus, kuriais mažinami nelegalaus gyvenimo padariniai.
31. Savanoriško grįžimo suteikiant pagalbą tvarumo stiprinimas inicijuojant veiklą, kuria siekiama sukurti ilgalaikę perspektyvą.	Parama trečiųjų šalių piliečiams, pasirenkantiems savanorišką grįžimą suteikiant pagalbą, skiriant papildomų lėšų pradėti ekonominę veiklą po grįžimo. Teikiant mokymą profesiniams gebėjimams ugdyti prieš savanorišką grįžimą suteikiant pagalbą arba grįžus į savo kilmės šalį, grąžinami asmenys galėtų būti parengiami įsidarbinti tam tikrose profesijose.

11. BENDRADARBIAVIMAS SU NEVYRIAUSYBINĖMIS ORGANIZACIJOMIS (NVO)	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
32. Grąžinimo srityje dirbančių ir už trečiųjų šalių piliečių klausimus atsakingų nacionalinių vyriausybinių institucijų, NVO ir tarptautinių organizacijų ryšių palaikymas.	Informacijos kanalų sukūrimas ir atsakingų asmenų bei organizacijų periodiškų susitikimų organizavimas. Keitimasis informacija apima grąžinimo procedūrų ir programų peržiūrą ir vertinimą bei geriausios praktikos pavyzdžių įgyvendinimą. Bendrų seminarų, mokymų ir darbo susitikimų organizavimas ir geriausios praktikos pavyzdžių platinimas.
33. Stebėsenos sistemos grąžinimo srityje sukūrimas.	Atitinkamų institucijų susitarimų, kuriuose nurodomi su stebėsenos priemonėmis susiję poreikiai ir metodai, sudarymas.

12. TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIAMS TEIKIAMA TEISINĖ PAGALBA / KONSULTACIJOS	
REKOMENDACIJOS	GERIAUSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI
34. Galimybė gauti nemokamą teisinę pagalbą, teisinio atstovavimo ir, jei būtina, vertėjo žodžiu paslaugas.	Svarbios informacijos teikimas kalba, kurią jis moka, arba gali būti pagrįstai manoma, kad moka, įskaitant sąlygas gauti nemokamas teisinės konsultacijas ar atstovavimo paslaugas. Galimybių sudarymas nacionalinėms institucijoms naudotis vertėjų žodžiu paslaugomis.